

**УНИВЕРЗИТЕТ
У НИШУ**

**Универзитетска
Библиотека
„Никола Тесла“**

**UNIVERSITY
OF NIŠ**

**University
Library
"Nikola Tesla"**

Стављено у јавни домен
одобрењем аутора, према
лиценци Креативне заједнице
**Ауторство – некомерцијално
– без прерада (CC BY-NC-ND)**

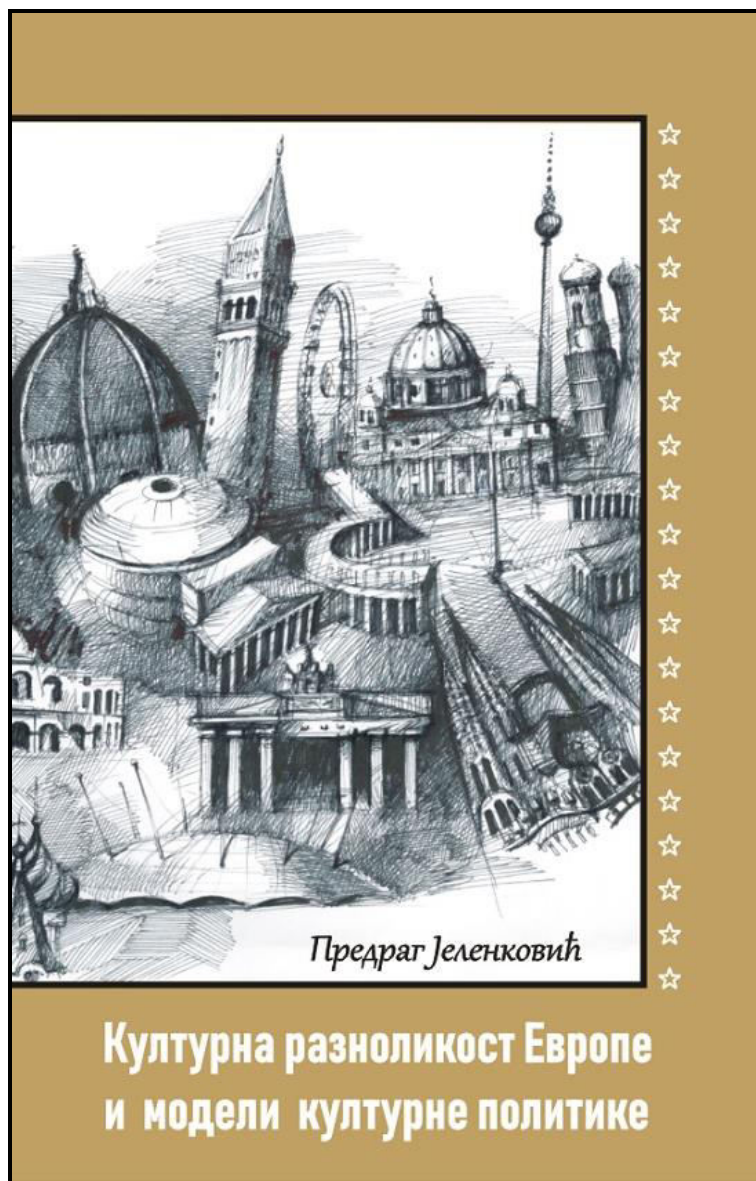

Made available in the public
domain by permission of the
author, according to the
Creative Common License
**Attribution-NonCommercial
-NoDerivs (CC BY-NC-ND)**

**ДИГИТАЛНИ
РЕПОЗИТОРИЈУМ
УНИВЕРЗИТЕТА
У НИШУ**

**DIGITAL
REPOSITORY
OF THE UNIVERSITY
OF NIŠ**

Публикација је првобитно објављена као штампано издање:

Културна разноликост Европе и модели културне политике :
хрестоматија / приредио Предраг Јеленковић. - 1. изд. - Ниш :
Студентски културни центар, 2020 (Ниш : Медивест КТ). - 153 стр. :
илустр. ; 24 см. - ISBN 978-86-7757-254-9 (брош.)

COBISS.SR-ID 26851337

Прво електронско издање

2022.

Културна разноликост Европе и моделі културне политике

ХРЕСТОМАТИЈА

Приредио

Др Предраг Јеленковић

Студентски културни центар Ниш
2020.

Др Предраг Јеленковић

КУЛТУРНА РАЗНОЛИКОСТ ЕВРОПЕ И МОДЕЛИ КУЛТУРНЕ ПОЛИТИКЕ

Хрестоматија

Прво издање, Ниш 2020.

Рецензенти:

Проф. др Миливоје Павловић

Факултет за културу и медије, Мегатренд универзитет Београд

Ненад Прокић

Факултет драмских уметности, Универзитет уметности у Београду

Доц. др Маја Вукадиновић

Факултет савремених уметности у Београду,

Универзитет Привредна академија у Новом Саду

Доц. др Јелена Петковић

Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

Издавач:

Студентски културни центар Ниш, Шуматовачка бб

За издавача:

Др Драгана Петковић, директор

Уредник:

Александар Благојевић

Књижевни сарадник на тексту:

Милош Гроздановић, MSc.

www.milosgrozdanovic.com

Дизајн корица:

Владимир Милошевић

www.vladimir-milosevic.com

Техничка припрема, прелом и дизајн књиге:

П.Д. Графовид доо Ниш

Штампа:

Медивест КТ доо Ниш

Тираж:

100 примерака

ISBN 978-86-7757-254-9

Културна разноликост представља заједничко наслеђе човечанства. Различити облици културе кроз простор и време испољавају се кроз оригиналност и плурализам идентитета карактеристичних за групе и друштва која чине човечанство. Као извор размена, иновација и креативности, разноликост култура је веома битна за људски род у смислу афирмације за садашње и будуће генерације.

Културна разноликост проширује свакоме могућност избора. Она је један од извора развоја који се очекује, не само у економском погледу већ и у задовољавајућем интелектуалном, емотивном, моралном и духовном погледу.

Културна разноликост је кључни циљ Савета Европе и често је тема програма и мера националних или регионалних културних политика.

САДРЖАЈ

Уводна разматрања	7
Националне културне политике	17
Азербејџан	17
Албанија	20
Аустрија	23
Белгија	26
Бугарска	30
Ватикан	33
Велика Британија	36
Грузија	39
Грчка	42
Данска	45
Естонија	48
Ирска	51
Италија	54
Јерменија	57
Кипар	60
Летонија	62
Лихтенштајн	65
Мађарска	71
Малта	70
Молдавија	73
Монако	75
Немачка	77

Норвешка	80
Пољска	83
Португалија	86
Румунија	88
Русија	91
Сан Марино	95
Северна Македонија	97
Словачка	99
Словенија	102
Украјна	105
Финска	108
Француска	111
Холандија	114
Хрватска	117
Чешка	120
Шведска	124
Шпанија	127
Србија	130
Стратегија развоја културе Републике Србије (извод)	135
Рецензије	149
Литература	152

Велику захвалност дугујем рецензентима на предлозима, сугестијама и стручним саветима у реализацији ове публикације.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Термин **култура** долази од латинског глагола *colere* (неговати, заштитити, настанити), од кога произлази и реч *cultus* (обичај, навика) и води до данашњег првенствено религиозног појма култ. Упркос интензивном развоју научне дисциплине, означене називом културологија, проблем дефинисања појма култура још увек није једнозначно и недвосмислено разрешен. То због тога што се појам (и реч) култура појављује као један од најкомплекснијих у разним језицима; обилује богатством значења и важи чак, и као супстрат појму природе (*natura*). [1]

У најранијем схватању културе као оплемењивања садржана је представа о човеку као бићу које, аналогно преображавању природе, прображава и оплемењује самог себе, преображавајући тиме и сферу мишљења или шире, сферу духовности. [2]

У српском језику, реч култура се први пут појавила 1810. године, и то у књизи Аврама Максимовића *Пчелар или настављеније о пчелоделству*, у значењу „гајење, обделавање“: „После су приметили да пчеле, ако би се човеческим попеченијем у културу довеле, много би већма трговину човеческу потпомагале“. [3]

Појмови култура и културна политика спадају у најфреквентније речи нашег времена. Исто тако су, на различитим географским тачкама умногостручени разноврсни напори да се, у мање или више сродним међугранским научним дисциплинама, дође до што обухватније дефиниције ових појмова.

Како Илић наводи Кребер и Клакон регистровали су 257 различитих дефиниција културе. Имајући у виду пет типова ограничености у одређивању појма културе од стране америчког теоретичара културе и антрополога Дејвида Биднеја (позитивистички, нормативистички, метафизички, културалистички и натуралистички), долазимо до *интегралне дефиниције* где се под културом подразумева „скуп свих оних процеса, промена и творевина које су настале као последица материјалне и духовне интервенције људског друштва и да се основни смисао културе састоји у томе да олакша одржање, продужење и напредак људског друштва“. [4]

Према томе какву целину обухвата култура, разликују се култура личности, култура нације, националне заједнице и шири културно-историјски типови, на пример: германско-романски, словенски, кинески, исламско-арапски и други. Њих повезује блискост вере, језика и историје. [5]

Стара, традиционална одређења наведених појмова више нису довољна, пошто не укључују промене до којих су довели социјални, друштвени, економски и технолошки преображаји и искораци начињени у модерном добу.

Ширење културе и нарастање демократске културне свести довели су и до умножавања модела културне политике који би могли помоћи да се хуманистичким средствима разрешавају растуће дилеме око крајњих циљева друштвеног развоја, на једној страни, и умножавања људских потреба и аспирација, на другој.

Како истиче Аврамовић, област културне политике је када свака држава има и своје културне функције односно подстиче и штити културу или пак ограничава културно стваралаштво. У том циљу, она доноси законе којима уређује област културе и ствара или усклађује материјална средства потребна за културне делатности. [5]

Општа декларација Уједињених нација о правима човека, из 1948. године, а посебно чланови 22. и 27, указују на право на културу, као на темељно право које обезбеђује достојанство човека и слободан развој његове личности. У литератури се културна права деле на: *непосредна* (право сваког човека на приступ акумулираном културном наслеђу), *посредна* (право на подједнако поштовање сваке културе, забрану културне асимилације и право на избор припадања једној културној заједници) и *претходна* (економска и социјална права, али и забрана геноцида као права на заштиту једне етничке групе). [6]

На експертском скупу УНЕСКО-а из 1968. године, указано је на обавезу да остваривање и примена права на културу најнеразвијенијих, мора да започне њиховим ослобађањем од сиромаштва, болести и свих других видова неравноправности.

Савремена културна антропологија дефинише културу на врло различите начине, између осталог као: 1) „целокупни начин живота једног народа“; 2) „друштвено наслеђе које појединац добија од своје групе“; 3) „начин мишљења, осећања и веровања“; 4) „апстракт понашања“; 5) „теорију коју антрополог развија у вези са начином на који се група људи понаша“; 6) „складиште акумулираног знања“; 7) „скуп стандардизованих односа према проблемима који се понављају“; 8) „научено понашање“; 9) „механизам за нормативно регулисање понашања“; 10) „скуп техника прилагођена како спољашњем окружењу тако и другим људима“; 11) „талог историје“. [7]

Ова Хрестоматија садржи пре свега преглед модела културних политика држава са историјским контекстом, главним карактеристикама актуелног модела културне политике, националним поимањем културе и циљевима културне политике. Свака држава има и своје разубјене обавезе и функције у вези са културом. Брига о култури је деонтолошка улога државе. Држава у складу са својим интересима и опредељењима подстиче и снажи или пак ограничава поједине видове културних активности односно културно-уметничке праксе. Држава то чини како посредством законске регулативе тако и доделом или ускараћивањем материјалних подстицаја. То су кључни механизми државне интервенције и креирања државне политике у пољу културе.

Истовремено пошто нема људског друштва без културе, могло би се закључити да „не постоји ни друштво које нема културну политику, што само делимично одговара стварности, у зависности од тога ко се посматра као носилац културне политике. Други појам културне политике, најчешће је дефинисан као низ циљева и задатака које треба остварити уз помоћ одговарајућих мера, инструмената и активности или као свесно регулисање интереса културе и одлучивање о свим питањима везаним за културни развитак једног глобалног друштва.“ [8]

Под појмом култура подразумева се начин живота једног друштва или уже друштвене групе, садржај интеракција у којима њени чланови остварују своје основне егзистенцијалне потребе, као што су: комуникација, начин исхране, облачење, становање, породични живот, религија, забава, уметност, моћ и власт. Основни елементи културе су: сазнајни, инструментални и визионарски. Човек и заједница сазнају свет, стварају погодна средства за овладавање светом и замишљају нове облике стварности. [5]

Историјски гледано, веома важну улогу у процесима успостављања модерних европских држава има развој културе. Велику развојну и културну функцију имају европски градови тога доба. Култура се сели са дворова, властелинских замкова и црквених храмова и враћа у друштво. У њима се, са развојем трговине и првих привредних сајмова и берзи, успостављају поштански и други видови саобраћаја и комуникације, почињу да се штампају књиге и часописи, а од средине 17. века и редовна издања дневних новина. [9]

У ужем смислу, она означава само уметничко стваралаштво. Ту спадају, на пример, романи Лава Толстоја, Томаса Мана, Милоша Црњанског, катедрале, манастири, цркве, цамије, слике Клода Монеа и Пикаса, музика

Бетовена, Шопена, Чајковског, позоришне представе и балет, филмови Фелинија и Бергмана, Кинески зид итд.

У ширем смислу, култура означава све што је човек створио – језик, предмете, знања, вредности, веровања, уметност, религију, митологију, обичаје, морал, државу, привреду, технику. Култура би, дакле, означавала свеукупност начина живота одређене националне заједнице. [5]

У ери информатике и неслућених могућности комуникације, културне потребе савремених држава добијају потпуно другу димензију која је на економским токовима условљена глобалним културолошким тенденцијама, што сматрају многи културни посленици. *Глобализација културе* је део савремених друштвених и културних промена, која се дешава у окриљу научно-технолошке револуције и у основи, подразумева *тенденцију поништавања културног идентитета различитих друштвених група*.

Уз извесне полемичке нијансе присутне међу теоретичарима различитих оријентација у социолошкој и другој литератури, постоје најмање три главна начина концептуализације културне глобализације, те је могуће издвојити три основна приступа у разматрању поменутих питања: [10]

I - Културна хомогенизација (вестернизација);

II - Културни партикуларизам (локализам);

III - Културна хибридизација (глокализација).

Пре готово три деценије, британски социолог Роланд Робертсон, теоријски је популаризовао појам *глокализација* који је сада већ широко заступљен. Реферишући на двоструке процесе дисперзије и интеграције под истовременим утицајем глобализације и локализације, овај појам је нарочито афирмисан у глобалном маркетингу за описивање: [11]

- а) прилагођавања глобално произведених производа или услуга разноликим локалним културама и тржиштима (попут прилагођавања јеловника у Мекдоналдс ресторанима локалним укусима и традицијама широм света);
- б) употребе глобалних мрежа (интернет, телефон и др.) за локалне услуге;
- в) маркетиншког приступа разноликим културним идентитетима, којим се фетишизирају локална места у сврху брендирања производа и њихове понуде широм света (париска мода и уметност, тосканска вина, аргентински танго, јапански суши, Франкфуртски сајам књига, Кански филмски фестивал и сл.).

Без обзира на почетно оптимистично предвиђање настанка нове глобалне „златне епохе”, које је обележило почетак последње деценије 20. века, ипак су мирне, прогресивне друштвене и културне промене, економско благостање, владавина закона, активни грађански живот у контексту демократских политичких култура и интеркултурна сарадња, иако заносна и суштински важна и пожељна, и даље неостварена визија за многе савремене државе и друштва у ери глобализације. [12]

У такозваној „индустријској култури“, посредством савремених технологија резултати уметничког стваралаштва преточени су у масовну продукцију. Индустријализовани облици масовне продукције уметничких производа имају профитну оријентацију, и примарни циљ те продукције је комерцијалног карактера. Индустријализована уметност је практично претварање појединих облика уметничког стваралаштва најпре у уметничке делатности, а потом и у индустријски организовану продукцију, односно производњу. [13]

Будући да је култура саставни део структуре друштва, али исто тако и структуре личности, неки аутори сматрају да је она „одређени, мање или више интегрисани систем материјалних и духовних тековина помоћу којих одређено друштво остварује своје циљеве и оспособљава своје чланове да у њему партиципирају“, [14] док други културу гледају и као креатора, актера и саучесника у национализму и расизму, односно саучесника у политичким и идеолошким пословима, одузимања слободе. Као што је култура зачала модерну, идеју прогреса и идеју грађанина, она је у исто време и негирала и модерну, и прогрес и грађанина. [15]

Приближавајући места колективног сећања, кроз наше културно наслеђе, припремамо младе генерације да граде сопствену будућност, идентитет и припадност заједничком простору, вредностима и начелима на којима почива Европа.

Иако Србија нема статус чланице ЕУ, у Србији је до сада реализовано више од 150 акција у оквиру Европске године културног наслеђа. Да је и Србија у току са светском и европском праксом показује чињеница да су чак три пројекта из Србије добила престижну награду Европске уније за културно наслеђе „Европа Nostra“ за 2018. годину: Пројекат обнове Павиљона кнеза Милоша у Буковичкој Бањи у Аранђеловцу, пројекат конзервације Тврђаве Бач, као и истраживање и каталогизација Државне уметничке колекције нашли су се на листи од 29 добитника из 17 земаља.

Разлике међу националним културама само се допуњавају сличностима. Срасла с традицијом, култура се тешко подвргава спољашњим про-

менама. У Европи су разлике у културама најсложеније. Још је Шпенглер тврдио да су националне културе препрека стварању „европског човека“. Културна политика представља услов развоја културе у оквиру једног друштва. Модел културне политике у зависности је од типа друштва и његовог вредносног система. [16]

Мултикултурализам је увео појам културне разноликости и претпоставља концепт складног заједничког живота различитих етничких или културних група у оквиру једног друштва. Као модел културне политике заснован на заједничкој грађанској култури, мултикултурализам се профилише око два основна циља: [17]

1. стварање механизма који ће подржавати складне односе међу различитим етничким и друштвеним групама, и
2. стриктно дефинисање односа између државе и мањина.

Културне потребе, или, како је данас уобичајеније, културна интересовања, представљају заправо мотивациони систем који омогућава људском бићу да развије креативне потенцијале своје личности. Развијање културних потреба појединца у директној је зависности од стварања и охрабривања развоја културних навика још од најранијег детињства. [17]

Представници власти, било које државе, културне институције и организације, стављени су на тешка искушења, јер се њихова жеља да помогну све обимније културно стваралаштво суочава са ограниченим финансијским могућностима а да при томе треба пронаћи нови начин да се дође до потенцијалног потрошача коме се непрестано нуде многобројни културни производи, што може довести до тога да радови уметника остану непримећени. [18]

У најопштијем смислу, могу се препознати два основна модела културне политике који су одређени као *ауторитарни* и *демократски*. [19] У оквиру ауторитарног модела, култура се функционализује за рачун државе или партије и у потпуности је подређена монополу партијског система. Овај модел културне политике артикулисан је тако да држава усмерава, организује и идеолошки обликује целокупан културни живот и стваралаштво. Тиме не само да се култура позиционира у зависан положај у односу на државу, већ се она инструментализује за рачун владајуће класе, њене пропаганде, идеолошког поретка, апологије *status quo*-а или јачања култа вође. [17]

Демократски модел културне политике темељи се не само на укидању цензуре [19], већ и на институционалној подршци концепту слободног стваралаштва и права на културу. Отуда овај модел културне политике такође

претпоставља деловање тржишта, које се разуме као један од организационих принципа културног живота.

Културна политика је политика и као таква представља услов могућности развоја (усмеравања или контроле) културе у оквиру једног друштва. Модел културне политике у зависности је од типа друштва и његовог вредносног система. Иако представљају основ на којем се развија култура једног друштва, модели културне политике, ма како флексибилни и либерално оријентисани били, представљају ограничавајући фактор, будући да неретко, претпостављају стриктно политички или економски интерес као примаран. [20]

У том смислу, пред сваку културну политику постављају се као круцијалне следеће оријентације: [17]

- ❖ Однос према баштини (очување, неговање и презентација културне баштине),
- ❖ Политички циљеви (друштвена интеграција и промоција вредносног система),
- ❖ Модуси умрежавања (организација оптималних услова за децентрализацију културе).

У оквиру савремене теорије, могућно је детектовати најмање шест основних модела културне политике: [8]

1. Либерални модел;
2. Парадржавни модел;
3. Бирократско-просветитељски модел;
4. Престижно-просветитељски модел;
5. Етнички модел;
6. Регионално-језички модел.

Остваривање циљева културне политике неодвојиво је од избора средстава за њихово остваривање. Средства су разноврсна: систем финансирања, законодавни прописи, идејно-политичка оријентација, награђивање, избор кадрова и стручна истраживања.

Кључно питање културне политике јесте идентификација приоритета и субјекта одлучивања. Постоје два нивоа одлучивања у култури: [5]

I Одлучивање на релацији држава-култура, и

II Одлучивање у културним установама - делокруг и садржај.

Нови принципи културне политике, прихваћени као нека врста оријентационог начела развијених европских земаља, обележени су развијањем различитих модела културне размене и комуницирања. Основна оријента-

ција коју је предложио Савет Европе представља напуштање концепта културне репрезентације који је фаворизовао велике урбане и културне центре и окретање ка механизмима дифузије, тзв. културне децентрализације. Тако се акценат ставља на давање подршке културним пројектима који чине видљивим оне социјалне групе које нису имале прилику да учествују у стварању културе (мањинске групе, а преваходно особе са посебним потребама). Оваква стратегија културне политике претпоставља сарадњу сва три сектора (јавног, цивилног и приватног), преко које је могућно обезбедити услове за остваривање права на културу, као неутуђивог људског права.

Ако желимо да сазнамо културну историју свога народа, других народа или неког раздобља, онда истражујемо језик, веровања, знања, уметност, вредности, традицију у материјализованим облицима, јер појам културног човека обухвата интелектуалност, осећајност и моралност. Човек који истражује, све време има на уму традицију и културу у којој јесте, из које је поникао, у којој остаје, наравно у релацији са другим културама у једној укупности цивилизације.

У првом делу Хрестоматије обрађује се културна разноликост европских земаља са освртом на историјски контекст, главне карактеристике модела културне политике, националну дефиницију културе и опште циљеве културне политике, у настојању да се подробније размотре карактеристике културе модерног доба.

Други део Хрестоматије разрађује кључна поглавља предлога будуће Стратегије развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. године. Савремена култура Републике Србије базира се на култури сећања и разумевања, на активном доприносу развоју регионалног и европског културног простора, као и на интернационализацији као фактору општег развоја, позиционирања и увећања угледа у међународном контексту.

Ова Хрестоматија намењена је онима којима је сфера интересовања област културне разноликости, односно националне и регионалне културне политике.

У припреми првог дела овог хрестоматског текста, коришћени су подаци са сајта www.culturalpolicies.net, а за други део, поред приказане литературе, коришћен је материјал са сајта www.kultura.gov.rs.

Др Предраг Јеленковић,
доцент Факултета за културу и медије

НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРНЕ ПОЛИТИКЕ

АЗЕРБЕЈЦАН¹

Историјски контекст

Азербејданска република је највећа држава у региону Закавказја. На-лази се на прелазу између југозападне Азије и источне Европе, те се као та-ква сматра евроазијском земљом и према последњем попису има 9,4 мили-она становника.

Током двадесетог века, Северни Азербејдан доживео је велики број ванредних догађаја који су утицали на спровођење културних политика и инструмената: као што су тешке промене политичких режима, економски бумови и рецесије, покрети националног ослобађања и укључивање у све-тске и регионалне ратове.

Азербејданска демократска република - прва секуларна парламе-нтарна република на истоку - проглашена је као независна држава 28. маја 1918. године и постојала скоро две године. Северни Азербејдан био је под совјетском влашћу више од 70 година. Званична политика имала је за циљ постепено "совјетизовање" националног идентитета, културе и уметности.

---

¹ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/azerbaijan/azerbaijan_062016.pdf

Абецеда коришћена у Азербејдану је током овог времена промењена два пута: 1929. године са арапског на латински и поново 1939. године, са латинског на ћирилицу. Ова нестабилност отежавала је људима и истраживачима да проучавају и преносе интелектуално и културно наслеђе.

Као позитивна ствар из доба Совјетског савеза истиче се напор осигурању универзалне писмености и проширено учешће у уметности и култури. "Уметност до маса" није била само реторика, већ и смерница за акцију. Културу је у потпуности финансирала држава. Она је, међутим, била идеолошки рационализована. Први знаци индивидуализма и одбацивања принципа социјалистичког реализма постали су видљиви крајем педесетих и почетком шездесетих година. Од тог периода, уметност се постепено ослобађа државне контроле. Овај процес бивао је мање или више интензиван, у зависности од сектора, али је, свакако, резултирао снажним растом националне свести средином осамдесетих.

18. октобра 1991. године усвојен је Уставни закон и обновљена је државна независност северног Азербејдана. Са многим унутрашњим и спољним проблемима, Азербејданска Република прошла је кроз тежак период оснивања. За врло кратко време обновљена је унутрашња политичка стабилност, уведене су нове стратегије и дефинисани су главни правци даљег развоја земље.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Систем културне политике у Азербејдану је у свим аспектима веома подржан од стране државе, при чему она преузима главне одлуке, пружа финансијску подршку и координира активностима различитих партнера укључених у културу.

Као што је наведено у Уставу и у новом Закону о култури, национална културна политика се заснива на принципима једнаких могућности за стварање и коришћење културних вредности и очување наслеђа у Азербејдану. Свака особа има право да ствара, користи и шири културне вредности, без обзира на њихов друштвени и материјални статус, националност, расу, религијску и родну припадност. Закон гарантује слободу интелектуалног и креативног изражавања и пружа правну основу за развој националне културе као саставног дела светске културе.

Национална дефиниција културе

Разумевање званичне националне дефиниције културе произлази из новог Закона о култури (2012), чл. 1. који културу посматра као "скуп функција која дефинише материјалне, моралне, интелектуалне и емоционалне посебности, укључујући књижевност и уметност, друштва или друштвених група, и покрива начин живота људи, правила суживота и систем моралних вредности".

Циљеви културне политике

Према "Културном концепту Азербејџанске Републике", усвојеном Декретом председника Азербејџанске Републике 2014. године, главни циљеви културне политике у Азербејџану обухватају прилагођавање механизма политике културе стварним захтевима: заштити културног наслеђа, подршка и развој креативне активности са фокусом на интегритет људи, промоцију идентитета и различитости и учешће у културном животу.

"Културни концепт Азербејџанске Републике" дефинише државну политику као заштиту културног наслеђа (нематеријална културна баштина, историјски и културни споменици, музеј, библиотека), подршку професионалној уметности (позориште, музика, ликовна уметност) и развој културних индустрија (биоскоп, издаваштво књига).

А Л Б А Н И Ј А²

Историјски контекст

Република Албанија је држава у југоисточној Европи која излази на Јонско и Јадранско море. Граничи се са Црном Гором, Србијом, Северном Македонијом и Грчком и према последњем попису има 2,8 милиона становника.

Од краја Другог светског рата па до деведесетих била под комунистичком владавином која је изоловала земљу од остатка Европе. Пре 1944. године дошло је до брзог развоја Националне ренесансе албанске уметности и културе. Након Другог светског рата, уметност и култура су били под идеологијом „социјалистичког реализма“ чији је главни циљ био стварање „новог социјалистичког човека“.

Током комунистичког режима, албански културни живот био је у потпуности централизован и контролисан од стране државе. Културни догађаји су углавном били организовани у главном граду Тирани, у којој су били и Позориште опере и балета, Народно позориште, Сала за државну разноврсност, Концертна дворана, Палате културе, Хала Високог института

---

² https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/albania/albania_012011.pdf

уметности. Упркос водећој политичкој идеологији и озбиљном недостатку средстава, направљен је уметнички и друштвени напредак и изграђена културна инфраструктура. Прва школа уметности у Албанији основана је 1946. године, а уметници су 1952. године, створили своју прву професионалну организацију - Друштво албанских писаца и уметника. Неколико година касније 1954. отворена је прва Национална уметничка галерија која је била важна институција за промовисање и заштиту уметничке баштине домаћих и страних уметника.

Пропаст комунизма у источноевропским земљама почетком деведесетих година довела је до слободног кретања грађана и тиме омогућио албанским уметницима да имају директан контакт са светом уметности изван Албаније. Од тада је албанска култура „извезена“. Нова генерација уметника обавила је своје радове и дистрибуирала у различитим регионима света. Створена је нова културна политика која ће помоћи повратак и развоју албанског културног живота, а заснивала се на праву грађана да учествују у културном животу.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Према Нацрту стратегије о култури, коју је одобрило Министарство туризма, културе, омладине и спорта национална културна политика у Албанији изграђена је по европским стандардима и моделима. Основни циљ такве културалне политике је "спустити зидове који су изоловали Албанију од остатка света, посебно Запада".

Албански културни живот, међутим, остаје високо концентрисан у главном граду Тирани, у коме се налази скоро свака национална организација, којеза тренд имају избегавање пројеката и дистрибуције, што резултира лошим културним понудама ван главног града. Већ двадесет година националне културне институције, упркос годишњим субвенцијама од Министарства послују као локалне институције, дајући представе само у Тирани. Слична је ситуација са независним позоришним и музичким пројектима, фестивалима, емисијама и изложбама. Изузеци се јављају у одређеним подручјима која за интерес имају туризам. Децентрализација културе, као део целокупног процеса у систему јавне управе, још није показала продуктивност.

Национална дефиниција културе

Национална дефиниција културе не постоји. Током комунистичког режима, култура је дефинисана као национални албански идентитет, политички идентитет и, наравно, промовисала социјалистичку културу. Данас културни идентитет и даље укључује заштиту и промоцију албанског језика и културног живота.

У административном смислу, државни буџет којим руководи Министарство културе, омладине и спорта дефинише културу и укључује: културне и уметничке институције креативне и сценске уметности, културно наслеђе, образовање о уметности и међународну културну сарадњу.

Циљеви културне политике

Низом политичких и финансијских инструмената, Министарство туризма, културе, омладине и спорта је развило иновативне фискалне механизме за подршку култури и културном наслеђу заснованим на најбољим светским праксама. Иницијативе за политику интервенције се сматрају кључним за осигурање међусобне зависности туризма, културе, активности младих и спорта на националном и локалном нивоу. Од 37 конвенција, протокола и споразума УНЕСКО-а, само 17 је ратификовано или прихваћено од стране албанске владе. На тај начин ратификација и примена важећих међународних конвенција за заштиту културе и културног наслеђа једна је од највидљивијих интервенција које се могу постићи.

А У С Т Р И Ј А³

Историјски контекст

Република Аустрија је држава у централној Европи. Састављена је од девет федералних држава и једна је од две европске земље која је прогласила сталну неутралност. Чланица Европске уније је од 1995. године и према последњем попису има 8,5 милиона становника.

Аустријска историја у XX веку обележена је крајем хабсбуршке монархије, тешким временима у Првој републици између два светска рата, анексијом од стране Немачке 1938. године и периодом савезничке окупације од 1945. до 1955. године.

Аустријска послератна културна политика углавном је игнорисала савремена дела књижевности, позоришта, визуелних уметности и музике.

Послератни став према култури промењен је са општом европском политизацијом и радикализацијом 1960-их и 1970-их.

Пакет мера културне политике Федералног министарства образовања и уметности усвојен је 1975. године. Његови главни циљеви били су по-

---

³ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/austria/Full-country-profile_Austria-2019.pdf

бољшање културних навика и нивоа образовања јавности и смањење образовног јаза између градског и сеоског становништва.

У осамдесетим годинама, земљу је заузео прави бум за културу у смислу да је све више догађаја организовано и да је културна потрошња порасла приближно седам пута годишње у последњих 25 година. Разлог повећања јесте подршка многим догађајима, бројним фестивалима и великим изложбама.

Крајем осамдесетих година, приоритети културне политике су се померили, а дискусије су се фокусирале на питања културног спонзорства и приватизације.

Од 1998. до 2006. године сви културно-политички планови били су у рукама државног секретара за уметност и културу, који је био део канцеларије Федералног канцелара.

Од 2007. године сва питања која се тичу уметности и културе поново су комбинована под једним кровом, за које је Федерално министарство образовања, уметности и културе одговорно до 2013. године.

Од 2014. године сва питања која се тичу уметности и културе додељују се федералном министру за уметност и културу.

Културна политика на савезном нивоу фокусирана је на питања културне разноликости и културног обезбеђивања, интернационализације и промоције младих уметника.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Аустрија је савезна држава. Општа одредба члана 15. Уставног закона додељује већину културних надлежности покрајинама.

Федерална културна политика је у надлежности Одсека за уметност и културу Федералне канцеларије, чија је главна преокупација промоција стварања савремене уметности у Аустрији и јачање присуства аустријских уметника у иностранству у области ликовне уметности, архитектуре, моде и дизајна, музике и извођачких уметности, фотографије, филмске и медијске уметности, књижевност и издаваштво, као и регионалне културне иницијативе.

Национална дефиниција културе

Култура и промоција културе нису дефинисани законом, већ су интегрисани као део савезног Закона о промовисању уметности. Различите дефиниције културе се могу наћи у Закону опромовисању уметности појединих покрајина, обично истичући регионалну специфичност тих културних активности које треба промовисати.

Циљеви културне политике

Главни циљеви креирања културне политике у Аустрији могу се организовати у три категорије:

- ❖ Основне културне потребе: Слобода уметности и уметничког изражавања, плурализам, квалитет, иновације, креативност, идентитет, интернационализација, подстицање општих услова за уметнике и могућност да се развијају, дигитализација;
- ❖ Управљање: Транспарентност, промоција, конкуренција, ефикасност, јавно-приватна сарадња, флексибилност, децентрализација, планирање (трогодишњи и петогодишњи уговор о финансирању), усмереност услуга, евалуација; и
- ❖ Социо-политички циљеви: учешће, интеграција, једнакост, социјална сигурност, заступање, разумевање економских ефеката сектора културе.

Б Е Л Г И Ј А⁴

Историјски контекст

Краљевина Белгија је држава у западној Европи. Седишта Европске уније и НАТО-а, чија је Белгија и једна од оснивача, налазе се на њеној територији. По уређену је уставна монархија са парламентарним системом и подељена је на два региона. Према последњем попису 11,1 милион становника.

Као и у већини европских земаља, културна политика је након Другог светског рата усмерена на темељне вредности повезане са Универзалном декларацијом о људским правима. Крајем шездесетих година, културна политика почиње се допуњавати приступом заснованим на циљевима културне демократије.

Током седамдесетих година ствара се културна аутономија и аутономија језичких заједница које чине белгијско друштво (фламмански, француски и немачки) у односу на савезну државу и организоване институциона-

---

⁴ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/belgium/belgium_112017.pdf

лне основе. Од тада културна политика у Белгији се развија у четири одвојена подручја: три заједнице и савезна држава.

Културна политика у Фландрији одувек се односила на међусобну сарадњу и сарадњу између различитих владиних нивоа - фламанске заједнице, покрајина и општина - заснованих на принципима комплементарности и супсидијарности. Али од 2016. године, сва фламанска средства за локалну културу пролазе директно у општине, без одлагања.

Министарство француске заједнице Белгије пратило је главне потезе у области културне политике које је следила федерална држава: подршка уметничком стваралаштву, професионални уметници и велике културне институције и подршка за ширење и активности на култури на локалном нивоу који се развија. Сарадња између сектора културе, сектора образовања и социјалног сектора равномерно се развија око пројеката који промовишу социјалну кохезију и локални територијални развој.

За разлику од аутономије која је додељена француским и фламантским заједницама у процесу уставне реформе седамдесетих, немачка заједница је првобитно добила ограничену власт, укључујући и област културе. Данас ова језичка заједница има 70 000 становника и постигла је политички чин који је еквивалентан другој заједници.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Фламанска заједница

Принцип политичке примарности је доминантан у Фландрији. То значи да министра саветују надлежна тела и управа, али коначна одлука је у његовим рукама. Министар може прихватити или одбити овај савет, али за то мора да има оправдање.

Саветодавни систем је подељен на два одвојена дела: један се односи на стратешке савете о политици, а други на специфичне савете о додели субвенција.

Белгијска заједница француског говорног подручја

Надлежност француске заједнице Белгије протеже се на територији Брисела и Валоније. Иако се у Бриселу као највећем и главном граду налази већина културних удружења и институција, већ двадесет година, проактиван је фокус на децентрализацији културних институција у Валонији, као и осигурање да се кредити деле равно између Валоније и Брисела.

Културни шаблон који користи француска заједница Белгије веома се ослања на принцип супсидијарности: подршка иницијативама које предузимају културни оператери или удружења. Ова подршка је организована декретима који дефинишу услове за приступ субвенцијама, као и њихову награду и оправдање.

Представничка функција игра важну улогу у примени културне политике.

Више од 30 саветодавних тела саветује министра тако што даје мишљења, предлоге или препоруке у вези са секторским политикама или селекцијом пројеката.

Заједница из Немачке

Заједница из Немачке углавном подржава непрофитне организације, клубове и општине на следећа четири начина:

- ❖ оперативне субвенције;
- ❖ субвенције трошкова за особље;
- ❖ финансијске интервенције за пројекте и сарадњу; и
- ❖ субвенције за инфраструктурне пројекте и опрему.

Промотивна политика коју спроводи немачка говорна заједница представља основу за свој културни рад и тренутно се руководи разним наређењима, уредбама и циркуларима. Већина правила датира из осамдесетих и деведесетих година и досад се примењивала непоштено према потребама играча у културном пољу. Влада има за циљ да детаљно проучи правила и преуређивати их из основе.

Национална дефиниција културе

Национална дефиниција културе заснована је на трећој уставној ревизији 1971. године и покрива следећа поља:

- ❖ одбрана и илустрација језика;
- ❖ охрабрење за обуку истраживача;
- ❖ ликовна уметност, укључујући позориште и биоскоп;
- ❖ културно наслеђе, музеје и друге културне научне институције;
- ❖ библиотеке, рекордне библиотеке и сличне услуге;
- ❖ радио и ТВ емитовање (са изузетком владиног комуникационог емитовања и комерцијалног оглашавања);
- ❖ омладинска политика;

- ❖ континуирано образовање и културне активности;
- ❖ физичко васпитање, спорт и спољни живот; и
- ❖ слободно време и туризам.

Фламанском, валонском и бриселском региону пренешена су овлашћења у области:

- ❖ туризма, инфраструктуре везане за физичко васпитање, спорт и живот у природи,
- ❖ културне баштине: споменици и локације;

Циљеви културне политике

Сви циљеви на којима се заснива културна политика засновани су на принципима политичке и културне демократије. Позивање на људска права и плуралистичку демократију представља константан водич кроз све регулаторне одредбе. Културне праксе, креације и радње које се експлицитно уклапају у овај приступ имају предност. Све акције које се спроводе такође се уклапају у оквир одбране и промоције европске културе која је толерантна, отворена за свет, сасвим различита и поштована према мањинама које доприносе глобалном културном развоју.

БУГАРСКА⁵

Историјски контекст

Република Бугарска је земља у југоисточној Европи. Чланица је Европске уније од 2007. године и по уређењу је унитарна парламентарна република. Према последњем попису има 7,2 милиона становника.

Крајем XIX и почетком XX века културне институције сматране су средством за јачање самопоуздања нације и приближавању вредности европске културе.

Ова атмосфера се променила када је комунистички режим преузео власт 1948. године. Током 45 година комунистичке владавине, културну политику карактерише:

- ❖ потпуна централизација културних процеса унутар државне управе;
- ❖ идеолошки монопол над промоцијом културних вредности;
- ❖ обиман развој тоталитарних културних институција.

Уметност је сматрана средством образовања и просветитељства, а не забаве, па је стога одговорност за уметност и културу проглашена доменом државе. Створене су тоталитарне културне институције које покривају све

⁵ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/bulgaria/Full-Country-Profile_Bulgaria.pdf

сфере културног живота. Друштвени систем се конзистентно залагао и практиковао политички и културни протекционизам из перспективе комунистичке идеологије.

Култура је била једна од сфера најгоре погођених економском и духовном кризом током транзиције. У исто време, текуће реформе у друштву имале су нарочито позитиван утицај на културу.

Током последњих неколико година имплементирају се нови прописи који јасно дефинишу одговорности различитих административних нивоа власти. Грађанско друштво предузима значајне кораке напред.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Током преласка Бугарске у демократију и тржишну економију, у протеклих десет година спроведен је низ културних реформи, са следећим циљевима:

- ❖ децентрализација управе и финансирање културе;
- ❖ слобода деловања и формирање тржишно оријентисаних ставова културних институција и уметника;
- ❖ измене и допуне законодавства о култури дизајниране да задовоље нове социо-економске изазове;
- ❖ усклађивање са законодавством Европске уније;
- ❖ успостављање административног окружења које олакшава културни развој и европске интеграције;
- ❖ гаранције једнакости државних, општинских и приватних културних институција;
- ❖ јачање улоге невладиног сектора.

Децентрализација, која се сматра првим приоритетом на почетку транзиције, и даље је контроверзно питање и за културне кругове и за ширу јавност. Тренутно постоје три извора сукоба:

1. централна влада и законодавство које, с једне стране, децентрализују финансирање и администрацију културних институција, док с друге стране задржавају делимичну контролу над другим;
2. локална самоуправа, која је жељна веће аутономије, али и даље преферира већину одговорности и финансирања културе коју сноси централна влада;

3. НВО које су најактивнији шампион децентрализације, али су и даље слабе у смислу умрежавања и утицаја на законодавство и стварање мишљења.

Национална дефиниција културе

Закон о заштити и развоју културе дефинише културу као "активно-ст повезану са стварањем, проучавањем, дистрибуцијом и заштитом културних вредности, као и са резултатима ове активности".

Ова дефиниција се односи на културу у ужем смислу и има тенденцију да служи културним институцијама, уметностима и активностима везаним за њих. Култура у ширем смислу, која се односи на људе и људски развој у целини, важан је аспект квалитета живота. У садашњем периоду транзиције, култура може постати главни пропелер демократизације и главног града цивилног друштва.

Циљеви културне политике

Бугарска је и даље на почетку пута ка демократизацији културе, али се у целини његови циљеви националне културне политике преклапају са принципима културног развоја које су посматрали Савет Европе и чланице ЕУ:

- ❖ гарантована слобода изражавања;
- ❖ стварање услова за равноправно учешће у културном животу;
- ❖ очување и промоција културе различитих етничких и верских мањина;
- ❖ подршка културном образовању;
- ❖ подршка међународној културној размени и интеркултуралној комуникацији.

ВАТИКАН⁶

Историјски контекст

Град-држава Ватикан је најмања независна држава на свету. Налази се у седишту Рима и има површину од свега 44 хектара. У Уједињеним нацијама има статус земље посматрача под именом Света столица и класификује се као земља јужне Европе. Ватикан је седиште папе, кога на доживотну функцију бира Колегијум кардинала. Технички, папа је апосолутни монарх, што значи да има потпуну законодавну, извршну и судску власт и једини је апосолутни монарх у Европи. Ватикан има око 1000 становника.

Верска слобода у IV веку довела је до стварања карактеристичне хришћанске уметности, која је пронашла свој израз у религијским зградама и њиховој декорацији.

У средњем веку црква је постала старатељ древне културне баштине. Стари радови су копирани и предавани манастирима. Чак су и универзитети стварани унутар црквених структура.

После периода Просветитељства, између Цркве и културе се развила разградња.

---

⁶ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/holy_see/holysee_112017.pdf

Са Другим Ватиканским Саветом шездесетих година XX века, Црква је преусмерила свој фокус из класичног, хуманистичког концепта културе у онај који се фокусирао на његову антрополошку димензију.

Од 1965. године Света столицасвесна значаја дијалога Цркве са савременом културом. У Ватиканским музејима, Павле VI је створио колекцију савремене уметности и посебно обратио пажњу на потребу евангелизације културе. Ова свесност, заједно са богатим личним искуством, навела је папу Јована Павла II да створи Понтифички савет за културу 1982. године, са циљем да Светој столици обезбеди инструмент који је способан да негује дијалог Цркве са људима и институцијама из света културе и културне политике.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Принципи културе цркве могу се сумирати на следећи начин:

- ❖ Човек као срце културе: Култура се дефинише у односу на људска бића, а све културне активности су и од људи и за људе.
- ❖ Заједничка основа свих култура: Различите културе су само различити начини суочавања са питањем значења личног постојања, управо овде проналазимо један извор поштовања који се заснива на свакој култури и сваком народу.
- ❖ Отвореност за трансценденцију: Када су дубоко укорењени искуством, културе показују карактеристичну отвореност према универзалном и трансцендентном људском бићу.
- ❖ Културне промене: Незадржива као што су од људи и њихове историје, култура дели динамику коју открива људско искуство живота.
- ❖ Јеванђеље и култура: Јеванђеље, а тиме и евангелизација, сигурно нису идентичне култури, и независне су у односу на све културе, али нису некомпатибилни са њима.
- ❖ Вера, култура и Оријент: Потреба да се у искуству вере укључи не само ум и срце, већ и чула кроз те друге аспекте естетског укуса и човекову осетљивост која води човека да користи истину с његовом целином, умом, душом и телом

Национална дефиниција културе

Света столица заснива своју дефиницију културе на Другом Ватиканском већу: “Реч култура у свом општем смислу означава све у чему човек развија и усавршава своје бројне телесне и духовне особине, труди се својим знањем и његовим радом да доведе свет сам под Његову контролу чини друштвени живот више људским како у породици, тако и у грађанској заједници, кроз побољшање обичаја и институција.”

Циљеви културне политике

Од XIX века до данас Католичка црква гради тело доктрине о друштвеном животу и основна питања људског живота. Ове обавезе укључују слободу сваког човека, поштовање сваког појединца и борбу против свих облика дискриминације.

Света столица је потписник Европске декларације о културним циљевима (Берлин 1984.) и придржава се Европске културне конвенције од 1962. године. Декларацију сматра главним кораком за стварање заједничке свести међу креаторима политике за заједничку акцију у културном подручју. Вредности садржане у документу информишу акциони план Свете Столице.

ВЕЛИКА БРИТАНИЈА⁷

Историјски контекст

Уједињено краљевство Велике Британије и Северне Ирске чине четири државе: Енглеска, Велс, Шкотска и Северна Ирска, свака са својом посебном културом и историјом. Уједињено краљевство је једна од земаља оснивача НАТО-а, а чланица Европске уније је од 1973. године. На референдуму одржаном 2016. године грађани су се изјаснили за иступање из ЕУ. Према последњем попису има 63,7 милиона становника.

Иако је било закона који су још у XIX веку регулисали неке ствари у култури, садашњи систем функционисања своје корене вуче из четрдесетих година XX века. Прво национално тело за подршку уметности, Савет за охрабрење музике и уметности, формирано је 1940. године и оно је 1946. еволуирао у Уметнички савет Велике Британије који се и даље сматра првом уметничком агенцијом на свету која расподељује владине фондове, иако се веровало да ће Веће уметности имати само привремено постојање током обнове културног живота након Другог светског рата.

Седамдесете године карактерише проширење расхода и значајна дебата о томе које врсте уметности и културе треба субвенционисати. Протагонисти су били заговорници "традиционалног" приступа подршци извр-

⁷ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/united_kingdom/unitedkingdom_032020.pdf

ности у класичној или савременој уметности с једне стране, а све већи број практичара из онога што би могло бити означено покретима "алтернативне културе" с друге стране, који су означили приступ Савета уметности као "елитиста".

Локалне власти су почеле да шире своју подршку, граде или обнављају регионална позоришта, музеје и галерије и вишенаменске грађанске дворане, као и вођење сопствених програма и фестивала.

Осамдесете су биле деценија када су политички и економски притисци довели до фундаменталног преиспитивања финансирања и управљања уметношћу и културом у Британији. Иако су остали посвећени принципу подршке јавног сектора, влада Маргарет Тачер је од организација за културу тражила нове изворе прихода како би допунила њихове приходе.

Можда оно што је најупечатљивије у погледу културног окружења у Великој Британији су опсежне и континуиране промене политика и структура у протеклих 20 година. У овом периоду дошло је до знатнијих промена него у претходних 45 година. Од 2010. годинеспроводе се значајне структуралне промене у систему подршке култури као део мера за смањење трошкова.

Могуће је да, заједно са структурним променама које су у току, дође до негативног утицаја на културну инфраструктуру.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Историјски гледано, систем Уједињеног Краљевства за подршку културе сматра се архетипским моделом "дужине оружја", са сукцесивним владама које бирају јавна тела као инструменте који управљају исплатом државних средстава за културу и одређују ко су корисници. Свакако, природа односа између централне владе и агенција за контролу се променила од почетка осамдесетих година прошлог века, при чему је влада више интервенисалапо питањима као што су постављање широких циљева политике или реорганизација и реструктурирање таквих тела. Иако је почетни правац политике после 1997. године био усмерен ка децентрализацији, нова влада рада покушала је да угради своје кључне политичке циљеве у ниже нивое управљања кроз пружање условних средстава.

Национална дефиниција културе

Не постоји званична британска дефиниција културе. Британска култура, са националном, регионалном и језичком разликом и мултикултуралном разноликошћу, се не сматра јединственим ентитетом.

Од институционалне перспективе, Одељење за културу, медије и спорт усвојило је широку дефиницију културе, која се углавном користи у културним стратегијама за локалну и регионалну владу.

Циљеви културне политике

Основни циљ британске културне политике је да "најбоље ствари у животу буду на располагању највећем броју људи". Њени циљеви су повећање и продубљивање приступа и учешћа у културном (али и спортском) животу нације, како би се осигурало да је искуство у понуди заиста изврсно и испуњава потенцијал да културне активности морају променити живот људи.

ГРУЗИЈА⁸

Историјски контекст

Грузија је држава у источној Европи. По уређењу је унитарна полу-председничка република и према последњем попису има 3,7 милиона становника.

Након Октобарске револуције 1917. године, Република Грузија се појавила као независна демократска држава. Иако је независност била кратка, до 1921. године, представља период у коме су успостављени темељи културне политике.

Иако је период совјетског утицаја у Грузији, као и у другим републикама Совјетског Савеза био драматичан, културна политика коју је спроводио Совјетски Савез имала је одређене позитивне утицаје на грузијску културу. Створена је мрежа функционалних инфраструктурних јавних културних институција.

Постојала су важна креативна достигнућа у грузијском позоришту, биоскопу, уметности и музици, коју су створили изузетни уметници и културни професионалци. Ова достигнућа помогле су да се развије разумева-

---

⁸ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/georgia/Full-country-profile_Georgia.pdf

ње културе као система вредности које одређује и формира национални идентитет и, као резултат тога, уједињује нацију.

Постсовјетски период у историји и културном развоју Грузије је сложен и контрадикторан. Грузија је доживела многе политичке и друштвено-културне промене током XX века. Оне које су се десиле у протеклих 15 година били су резултат револуције и сукоба. С обзиром на ове догађаје, изузетно је тешко инсталирати одржив систем развоја политике. У октобру 2012. године одржани су парламентарни избори, након чега је власт први пут предана мирно и сада се спроводи процес суживотне заједнице.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Развој културне политике у Грузији током протеклих 30 година може се окарактерисати са четири различита фазе (иако су неједнаки у трајању и карактеру):

Прва фаза (1990-1992) била је период реконструкције независне грузијске државе.

Друга фаза (1993-2003) дели се на:

- а) ратни период и пустош (1992-1994);
- б) период формирања државних структура на територијама под контролом државе (1995-99);
- в) период (2000-2003) који предвиђа оснивање политике децентрализације.

Трећа "револуционарна и постреволуционарна" фаза (2003-2005): Овај период карактерише потреба централне владе да обнови надлежност грузијске државе на целој територији Грузије. Идеја да би уметност и култура могле помоћи економском расту, експанзији извоза и запошљавања и ојачати позитивне факторе у изградњи државе још увек нису постали популарни.

Период од 2008. године до данас обележен је интензивирањем централизоване власти, слабљењем самоуправних институција, самоцензуром масовних медија и, с тога, повећањем улоге државне структуре у финансирању и управљању културном политиком.

Национална дефиниција културе

Не постоји посебна дефиниција културе у савременом грузијском законодавству.

Садашње законодавство у Грузији не пружа посебну дефиницију "културе", али постоје сродни појмови попут "културне активности", "сфере културе", "културног наслеђа" и "културних вредности".

Може се закључити да се у Грузији национални концепт културе схвата као систем вредности којим се утврђује и компоује национални идентитет, а самим тим и национални интегритет.

Циљеви културне политике

Приоритет Министарства културе и заштите споменика у Грузији је успостављање дугорочне визије за културу и креативност која је у великој мери има унутрашњу вредност културе, као и потенцијал који култура игра у развоју економије, јачању идентитета и јачању социјалне кохезије. Циљ представља идентификовање краткорочних приоритета и кључних активности за оживљавање културних и креативних сектора и ослобађање потенцијала за обнову кохерентног друштва предлагањем конкретних и неопходних реформи у области културне политике.

Г Р Ч К А⁹

Историјски контекст

Република Грчка је земља на крајњем југу Европе. Према последњем попису има 10,9 милиона становника, а по површини је највећа земља на Балкану. Чланица је НАТО-а од 1952. године и Европске уније од 1981. године.

Историја савремене грчке државе вуче корене још из времена Античке Грчке, а сама Грчка се често сматра колевком модерне европске цивилизације. Она је домовина савремене демократије, филозофије, Олимпијских игара, европске књижевности и историографије, политичких наука, важних научних принципа и уметности, посебно драмских форми и скулптура.

Модерна Грчка држава настала је након рата за независност против Османског царства, и формално је основана 1827. године. Под доминантним утицајем просветитељства, грчка држава усвојила је политику очувања образовања и културног наслеђа која је резултирала националним програмом и строгим законодавством о заштити археолошког наслеђа. Институције као што су Грчка археолошка служба, Национални археолошки му-

---

⁹ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/greece/greece_102013.pdf

зеј, Национална библиотека, Атински универзитет и Народно позориште стварани су постепено током једног века.

Други светски рат и крвави грађански рат који је уследио након тога оставио је Грчку у крхотинама. Дубоке поделе између победничке десне и поражене леве стране, ојачане политичким клијентелизмом и продуженим мерама политичке цензуре, имале су значајан утицај на културни живот. Писци и уметници били су искључени из државних програма подршке, а неки су били присиљени да живе у изгнанству у више гостољубивим западноевропским земљама, нарочито Француској. Удружења уметника и писаца, културних и медијских организација остали су, по правилу, секташки и подељени.

Изазови са којима се суочава Министарство за културу и науку до данас укључују:

- ❖ очување и валоризација археолошког наслеђа Атине и других великих градова, угрожених брзом урбанизацијом;
- ❖ потреба да се подржи растући културни сектор и активније учешће у културном животу не само у Атини, већ и у све развијенијим регионима;
- ❖ суочавање са грозљивим изазовима фискалне кризе која је од 2009. године довела до пораста економске депресије и незапослености у великој мери, посебно међу младима.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Грчка прати модел мешовите културне политике. Влада је традиционално имала привилеговану интервенционистичку улогу у успостављању и спровођењу политичких приоритета за културу, посебно у области културног наслеђа, али и сада све више у подржавању креативности, приступа и финансијске експлоатације уметности. Међутим, задатак развијања и имплементације специфичних програма постепено је постао одговорност сектора или локалних организација, а, с изузетком заштите културног наслеђа и националних уметничких организација, финансирање оперативних програма постепено се пребацује са централне на регионалну и локалну власт. Иако локалне и регионалне власти имају повећан приступ средствима, како из државног буџета, тако и из структурних фондова ЕУ, до сада нема икаквих индиција о структурама управљања или кохерентним полити-

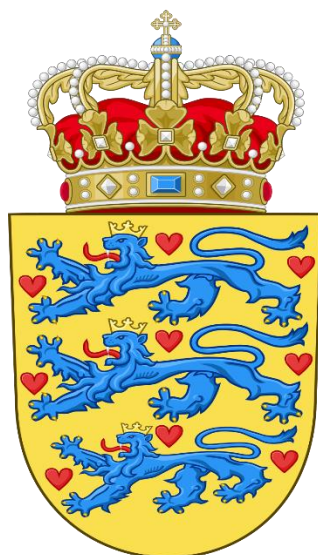
кама на регионалном и локалном нивоу који су усмерени на културу и уметност.

Национална дефиниција културе

Не постоји званична дефиниција културе у документима владине политике. Устав Грчке, међутим, представља индиректно упућивање на културу, јер препознаје слободу уметничког изражавања и утврђује да држава има обавезу да подржава развој и промоцију уметничког стваралаштва и заштити културну (човекову) средину - укључујући споменике и остатке наслеђа.

Циљеви културне политике

Циљеви културне политике су ограничени законском обавезом за заштиту културног наслеђа, поље које одржава апсолутни приоритет у државном финансирању, организационој подршци и напору. У ширем пољу културе и уметности, наведени политички приоритети су изградња блиских веза између културе и друштва (укључујући и културно учешће), подршка креативности, посебно младих уметника и професионалаца у култури, и промовисање интернационализације грчке културне продукције.

ДАНСКА¹⁰

Историјски контекст

Краљевина Данска је држава у северној Европи и најмања држава Скандинавије. Иако се Гренланд и Фарска острва сматрају територијом Краљевине Данске, обе имају суверену власт. Данска је једна од оснивача НАТО-а, а чланица ЕУ је од 1973. године. Према последњем попису има 5,6 милиона становника.

Уметност и култура у Данској су имали чврсту феудалну традицију и добро успостављену инфраструктуру, која се састојала од апсолутистичких секуларних и црквених културних институција.

Пропаст Апсолутизма 1849. године пренела је одговорност за културу од Суда до државе у ново Министарство за Цркву и образовање, које је преузело контролу над бројним културним институцијама, укључујући и Академију ликовних уметности и Краљевско позориште. Од 1916. године црквених послови су премештени из овог министарства, а култура остаје њен део све до 1961. године када добије властито министарство.

Развој јавних културних политика и институција у Данској од тада је био блиско повезан са филозофијом просветитељства и специфичном

---

¹⁰ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/denmark/denmark_032012.pdf

интерпретацијом и применом ових идеја од стране интелектуалаца и у културним и политичким покретима који су неговали данску демократију и државу благостања.

У осамдесетим годинама, циљеви културне политике су узели још један курс. Културне активности су се често сматрале алатима који служе друштвеним циљевима у складу са све већом економском кризом. Култура и уметност су решавали проблеме незапослености и реинтеграције младих. Од деведесетих година, социјална инструментализација јавних културних политика била је комбинована са економским и политичким циљевима. Привлачење туриста за подршку економском развоју и обезбеђивање висококвалификованих радника креативним индустријама у глобализованим економијама знања, изнете су у агенди јавних културних политика.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Дански културни модел се првенствено може конципирати као варијанта архитектонског модела . Према архитектонском моделу , држава промовише оквир за културни развој земље кроз министарство културе, која прати свеукупне циљеве политике и приступе из опште перспективе. Одлуке о укупној културној политици доносе - у теорији - влада, након јавне расправе и представљања министру и министарству културе.

Културна политика је дизајнирана да служи демократским циљевима, обука у демократији сматра се важним социјалним циљем за себе, да гарантује уметничке слободе субвенционирањем уметности и промовише једнак приступ за све финансирањем централизованих и децентрализованих културних институција. Укратко: Држава гради кућу, али оставља стана-рима да декоришу собе.

Национална дефиниција културе

Од формирања посебног Министарства за културу, од 1961. године, могу се идентификовати четири концептуализације културе у данској културној политици:

1. култура као хуманистички концепт уметности и просветљења;
2. култура као антрополошки / социолошки концепт;
3. култура дефинисана као у смислу економије искуства;

4. култура као национални идентитет.

Циљеви културне политике

Иако је од 1963. године било неколико измена у законодавству и регулативи у погледу данске културне политике, данас се спроводе циљеви зацртани деведесетих година:

- ❖ промоција и јачање веза између уметности и предузећа;
- ❖ смањење државне регулативе културних индустрија;
- ❖ подстицај приватним покровитељима и компанијама да делују као спонзори и купују уметничка дела као подршку;
- ❖ повећање политичке регулативе уметности и културних институција путем уговора о учинку, путем административне централизације и трансформисањем "неодређених средстава" додељених на основу стручног оцењивања на "наменске" групе у одређене и политички дефинисане сврхе;
- ❖ ревитализација националне димензије у културној политици ради ојачања националног идентитета људи и промовисања социјалне кохезије као одговор на глобализацију, миграцију и индивидуализацију.

ЕСТОНИЈА¹¹

Историјски контекст

Република Естонија је суверена држава у балтичком делу северне Европе. Чланица је НАТО савеза и Европске уније од 2004. године и према последњем попису има око 1,3 милиона становника.

Током XX века, Естонија је доживела неколико криза и стигла је у неколико раздобља у свом развоју. То укључује стварање независне државе 1918. године, два заузимања током Другог светског рата и уништавање друштвених структура од стране совјетског режима. Период совјетске владавине трајао је од 1945. до независности 1991. године.

У културном животу и културној политици, као и у многим другим областима, одустајање од обрасца совјетског режима започето је 1988. године, када су се представници културног подручја први пут у јавности јавно изјаснили против проблема животне средине и националности. Та година је такође означила почетак неколико организационих промена у администрацији културне политике у Естонији. Формално подељена између Министарства културе, Комитета за кинематографију, Издавачког одбора и Одбора за телевизију и радио је прегруписана под одговорност Одбора за културу, који је касније преименован у Министарство културе 1990. године.

---

¹¹ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/estonia/estonia_092014.pdf

Ове организационе промене су пратиле значајне промене у циљевима и инструментима културне политике. Током совјетског режима, држава је била и главни финансијер већине културних активности, као и идеолошки, морални и естетски цензор. Међутим, пре проглашења независности Естоније 1991. године, културна политика већ је предузела кораке ка приватизацији и децентрализацији културног живота. Током тог периода, готово све државне културне институције промениле су власнички и организациони облик, било путем приватизације или општинске регулације.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Естонски културни живот је дуго времена карактерисао блиска повезаност са политиком идентитета. Поновно изградња независне државе почела је 1991. године и претходила је мобилизацији читавог друштва како би се повратила независност земље. У Естонији професионална култура доживљава се као представник нације, како споља тако и за своје грађане. Ово ствара одређени притисак да се приоритизују добро успостављени, у великој мери институционализовани облици културног изражавања. Жеља да се очува јединство може се, делимично, посматрати као наслеђе из комунистичке прошлости, када и културни живот и цивилно друштво морају бити уједињени против притисака од репресивне државе.

Национална дефиниција културе

Преамбула Естонског Устава из 1992. године наводи "очување естонске нације и културе" међу главним функцијама независне државе. У сличном смислу, план развоја Министарства културе почиње са навођењем мисије Министарства "да подржи одржавање и одрживост естонског националног културног простора", за који се каже да је "далеко већи концепт него креативан само уметност и народна култура. То је животни простор Естоније, заједно са свим његовим компонентама и атрибутима".

Циљеви културне политике

Мала величина естонског друштва поставља неке природне границе сваком напору ка децентрализацији. Уопштено гледано, главни разлози културне политике су формулисани у дискусији са великим бројем стручњака и професионалних институција. Ово се такође може посматрати као стратегија мобилизације јавности да одбрани удео културе у укупном државном буџету.

И Р С К А¹²

Историјски контекст

Република Ирска је суверена држава која покрива 5/6 ирског острва на северозападу Европе. Чланица је Европске уније од 1973. године и према последњем попису има 4,7 милиона становника.

У већини случајева, историја и карактер ирског система развоја политике и финансирања уметности од оснивања државе 1921. године обојени су бројним факторима.

Током првих тридесет година постојања ирска држава није успоставила никакав формални инструмент за развој културне политике. У земљи која има мало патронатске традиције, институционално или на неки други начин, уметност се сматра луксузом, што нова држава није могла себи приуштити.

Закон уметности из 1951. био је први израз свести о потреби да се баве подручјем културног развоја.

Упркос неким покретима педесетих и шездесетих година прошлог века влада није учинила ништа да промени општи политички вакуум. Седамдесетих и осамдесетих година било је неких покушаја да култура као битно поље државе заживи, али је тек 1993. године, успостављањем Оде-

¹² https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/ireland/ireland_012015.pdf

љења за уметност и културу направљен корак напред. Ово Одељење је био први значајан покушај владе да доведе државни апарат за културну подршку под окриљем једног тела и, што је најважније, дао је сектору пуну министарску заступљеност.

После 1995. године, финансирање владе за уметност је обезбеђено на основу планског приступа, а 2003. године је донет и Закон о уметности.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Као што је артикулисано у Закону о уметности из 2003. године, свеобухватна политичка улога сектора културе лежи у Одсеку за културолошке институције Одељења за уметност и баштину. Веће уметности је идентификовало приоритете изражене у плановима од три до пет година, који се процењују и чине основу за владино финансирање уметности, у зависности од расположивих ресурса. Историјски гледано, улога локалних власти у културном развоју у Ирској, коју води Веће уметности, представљао је само мали део укупног националног финансирања уметности. Ово је резултат високо централизоване природе ирске државе, ограничених функција локалне управе (у односу на друге европске земље) и ниске финансијске основе локалних власти.

Национална дефиниција културе

Иако не постоји специфична дефиниција културе, уметност се дефинише у Закону о уметности из 2003. године као: “било какав креативан или интерпретативан израз (било традиционалан или савремен) у било којој форми, а посебно обухвата визуелне уметности, позориште, књижевност, музику, плес, оперу, филм, циркус и архитектуру и укључује било који медиј када се користи за ове сврхе.”

Циљеви културне политике

Одељење за уметност и наслеђе има свеопшту одговорност за формулацију, развој и евалуацију политике и структуру у уметности, као и да обезбеди одговарајући ресурс, политички и законодавни оквир за подршку стимулацији и развоју уметности у Ирској, тако да су максимално засту-

пљени економски повратак, запошљавање, приступ и учешће у уметности од стране свих делова ирског друштва.

ИТАЛИЈА¹³

Историјски контекст

Италијанска република је држава на југу Европе која обухвата Апенинско полуострво и три велика острва у Средоземном мору: Сицилију, Сардинију и Елбу. Оснивач је Европске уније и НАТО-а.

Иако је модерна Италија настала 1860. године, парламент је прве законе који се односе на културна питања усвојио тек 1902. и 1909. године, углавном се фокусирајући на заштиту наслеђа. Имајући у виду неупоредиво богатство вишеслојне италијанске историјске и уметничке имовине и значајан терет његовог одржавања у јавном ташну, наслеђе је увек представљало доминантну област јавне политике у културном сектору.

Током фашистичке владавине у двадесетим годинама XX века Италија је била једна од првих земаља која створила посебно Министарство задужено за сектор културе. Упркос негативним импликацијама таквог Министарства који се ствара под диктатуром - цензура, идеолошка пропаганда и слично - далековидост и предвиђање гледишта улоге државе у политици културе фашистичког режима, као и његовог разумевања културни институционални инжењеринг, сада су генерално признати. Велики део итали-

---

¹³ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/italy/italy_052016.pdf

јанског законодавства о култури датира из касних тридесетих и почетка четрдесетих.

Након рата министарство је укинато, а надлежности културе подељене су међу неколико министарстава. Почетком седамдесетих долази до децентрализације и тада региони преузимају послове из културе у неким доменама.

На прелому века, нови економски нагласак на производњи нематеријалних добара и услуга, а самим тим и централне улоге културних политика у оквиру развојних политика у Италији, као и у другим индустријализованим земљама, одиграла је значајну улогу у уклањању последње препреке пуној рационализацији државне културне надлежности.

Разлика у понудама и потражњи у култури између богатих и развијених северних и централних региона и сиромашне јужне Италије је у ствари дуготрајан проблем. Без обзира на значајан потез који је покренут и путем европских структурних фондова, према већини културних показатеља овај јаз расте и шири.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Италијански модел културне политике може се размотрити са економског и административног становишта.

Економски модел је повезан са мешовитим системом економије, где је јавни сектор историјски примарни извор финансирања за баштине, музеја, архиве и библиотеке, док су културна индустрија, са изузетком радиотелевизијске корпорације у државној својини, углавном подржава тржиште, мада се допуњује јавним субвенцијама у случају лоших перформанси тржишта, што је често случај са биоскопима и штампом.

Административни модел традиционално представља директну интервенцију јавне управе у пружању подршке културним активностима и, у многим случајевима, у управљању културним институцијама кроз национална, регионална, покрајинска и општинска министарства.

Национална дефиниција културе

У Италији не постоји званична дефиниција културе, нити су границе културног поља јасно описане неким владиним актом. Италија је, са друге

стране, одувек била активно укључена у теоријски рад међународних организација у циљу успостављања заједничке дефиниције културе, одакле оригинална дефиниција Еуростат сектора културе, коју су усагласили италијанска влада и друге владе ЕУ, обухвата: наследство; архиву; библиотеке; визуелну уметност и архитектуру...

Циљеви културне политике

У оквиру ширег оквира културолошких циљева, на основу Устава Италије којим је створено ново Министарство за баштину и културне активности, спадају:

- ❖ заштита и валоризација културног наслеђа;
- ❖ промоција читања, књига и библиотека
- ❖ промоција градског и архитектонског квалитета;
- ❖ промоција културних активности, са посебним освртом на сценску уметност и кинематографију, те визуелну уметност;
- ❖ подршка уметничкимистраживањима и иновацијама;
- ❖ већа обука у свим културним дисциплинама;
- ❖ ширење италијанске културе и уметности у иностранству.

Ј Е Р М Е Н И Ј А¹⁴

Историјски контекст

Република Јерменија је континентална планинска држава у региону Закавказја. По уређењу је полупредседничка република и према последњем попису има око 3 милиона становника.

Током последње две деценије, Јерменија је преживела значајне промене у културној политици. Рушење Совјетског Савеза резултирало је уништавањем централизованог, идеологизованог и државно финансираног система културног развоја и културних политика. Од првих дана свог постојања као независне државе, Република Јерменија је морала развити и усвојити нову политику и механизме управљања културом.

Један од најзначајнијих алата културне политике совјетског периода био је популаризација културних активности и приступ културним догађајима великим слојевима становништва. Хиљаде уметничких и музичких школа настало је широм земље. Позоришта, музичке хале, библиотеке и изложбе постојали су у сваком малом граду и били су финансијски доступни чак и запосленима са ниским платама. Уважавање културе као најефикаснијег начина утицања и управљања масе наследила је власт независне Је-

¹⁴ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/armenia/armenia_012015.pdf

рменије, истовремено тражећи како да уједине претходне и садашње приступе културном менаџменту и развоју политике. Садашњи модел културне политике и управљања обухвата оба приступа и изгледа да осцилира између њих.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

У Јерменији је културна политика углавном усмерена на очување и презентацију материјалног културног наслеђа и ширење националног традиционалног система вредности. Основни циљ државе у овој области је да осигура права својих грађана да спроведу културне активности, уживају културне услуге и културно вође, како би осигурали њихову доступност, као и рекреацију и развој културних потенцијала друштва. Данас се културна политика у Јерменији прилагођава како би размотрила нове економске односе мада културна политика и даље остаје прилично централизована иако је 1995. године, након усвајања Устава, започет процес децентрализације на пољу културе.

Национална дефиниција културе

Према члану 6. Закона о принципима културног законодавства, култура се сматра "скупом начина активности, перцепција и размишљања у материјалним и духовним пољима друштва и њиховим изразом који представља исказану вредност".

Од 2009. године, када је у Јерменији одржана конференција о културној политици коју је подржала УНЕСКО, уведена је још једна шира дефиниција културе која је укључена у Универзалну декларацију о културној разноликости. Она наводи да културу "треба посматрати као скуп значајних духовних, материјалних, интелектуалних и емоционалних особина друштва или друштвених група и да обухвата, поред уметности и књижевности, начин живота, начине живљења заједно, вредносне системе, традиције и уверења".

Циљеви културне политике

Закон о основама културног законодавства, усвојен 2002. године, дефинише основне принципе културне политике државе:

- ❖ осигурати и штитити уставно право грађана да учествују у културном животу друштва;
- ❖ пружити сарадњу међу културним субјектима;
- ❖ развити циљеве и правну основу за државну политику коју подржавају културне сфере;
- ❖ пружити правни оквир за очување, представљање и развој културних вредности.

Тренутна културна политика Републике Јерменије руководи се следећим принципима:

- ❖ државни, јавни и демократски карактер управљања;
- ❖ слобода културних и креативних активности;
- ❖ могућност сусрета са културним вредностима;
- ❖ преференција националних културних вредности од међународног значаја;
- ❖ самозависност културних организација.

К И П А Р¹⁵

Историјски контекст

Кипарска република је острвска држава у Средоземном мору. Чланица Европске уније је од 2004. године, а према последњем попису има око 850.000 становника.

Због своје неприкосновене стратешке локације, Кипар је био подложен многим освајачима и под утицајем многих различитих култура и цивилизација као што су на пример Феничани, Асирци, Египћани, Перзијци, Атинска империја, хеленистичке династије, Римско царство, Византија, француски лузигнанци, Венеција...

Након ослобођења од Велике Британије 1960. године грађани Кипра подељени су на припаднике кипарске заједнице Грчке (80%), заједнице кипарских Турака (18%), као и припаднике других верских група. Иако је било предвиђено да Турци имају учешће од 30% у свим институцијама, они су се након три године повукли из управљачких структура и створили енклаве на острву, које су резултирале проглашењем независности 1983. године коју сем Турске није признала ниједна држава на свету. Једна од најтрагичнијих последица ових драматичних догађаја јесте систематско пља-

¹⁵ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/cyprus/cyprus_122014.pdf

чкање и уништавање културног наслеђа у окупираним подручјима. Штавише, ова политичка ситуација има огроман утицај на начин на који се обрађује културна питања. Постоје два званична језика - грчки и турски, мада се енглески језик широко говори.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Културна политика на Кипру послује у прилично централизованом и подељеном моделу приступа. Упркос чињеници да се културна политика за савремену културу налази у Министарству просвете и културе, низ других министарстава и полувладиних тела има одређени степен одговорности за различита културна питања.

У целини, модел културне политике Кипра могао се описати као идиоматска верзија "архитектонског модела" у којој држава преко Министарства културе преузима одговорност за културни развој. Ово укључује ниво општина, где Министарство образовања и културе субвенционисхе велики број културних активности кроз посебне фондове.

Национална дефиниција културе

Не постоји никаква службена дефиниција за културу. Ипак, како је примећено, концепт културне политике на Кипру има прилично традиционалне конотације ограничену на традиционалну сегрегацију уметничких облика. Поред тога, примећено је да постоји политички вакуум као и одсуство смислене и кохерентне националне стратегије.

Циљеви културне политике

Према Изјави о буџетској политици визија културне политике усмерена је ка очувању и унапређењу културног наслеђа острва, као и подстицању и промовисању савремене културне стваралачке стварности.

Л Е Т О Н И Ј А¹⁶

Историјски контекст

Летонска република је држава на северу Европе. Чине је четири културноисторијска региона: Курземе на западу, Земгале у центру, Видземе на северу и Латгале на истоку. Чланица је Европске уније од 2004. године. Према последњем попису има око два милиона становника.

Током XX века Летонија је доживела неколико драстичних метаморфоза. То укључује стварање независне државе 1918. године, два узастопна занимања током Другог светског рата и повратак независности 1990. године.

Током прве половине деведесетих година, Летонија је прошла транзициони период од тоталитарног до демократског друштва које је донело кључне друштвене, политичке и економске промене.

Први документ о културолошким политикама Прописи главне културне политике Летоније из 1995. године указали су на најважније задатке државне културне политике у првих 10 година након повратка независности.

Следећи важан документ служио је као сложен дугорочни циљни програм за период до 2010. године. У многим тачкама, програм Култура је

¹⁶ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/latvia/Full-country-profile_Latvia.pdf

била цењена као идеал, као важна целина смерница, ипак, она није имала везе са економском ситуацијом и законским процедурама у земљи, и није увек била усклађена са другим нормативним актима.

Развој сваке сфере културе је требало прегледати и побољшати, узимајући у обзир нови нагласак и стратешке циљеве националне културне политике.

Нови средњорочни документ о културној политици "Креативна Летонија" је разрађен за период 2014-2020. и одговара главним планским документима на националном и нивоу ЕУ.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Јавна културна политика

Модел летонијске културне политике централизован је око Министарства културе која је главна институција која формулише и координира државну културну политику. Дошло је, међутим, до неких промена у правцу децентрализације и укључивања невладиних организација и цивилног друштва у културну област.

Успостављање Државне културне капиталне фондације била је важна прекретница у летонијској културној политици и потпуно је променила обрасце финансирања у сектору културе. Финансирање културних пројеката који су раније били у надлежности Министарства културе делегирани су у фондацију чији је циљ да пружи финансијску подршку и промовише уравнотежен развој креативног рада у свим секторима културе и уметности и подстиче очување културног наслеђа.

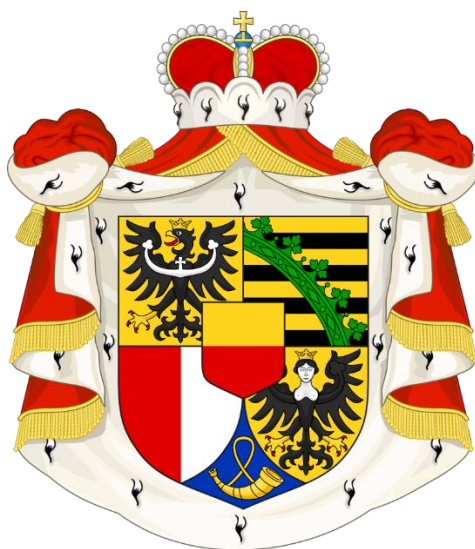
Национална дефиниција културе

Упутства о културној политици користе широку дефиницију културе: "У најширем смислу, култура се сада може сматрати читавим комплексом препознатљивих духовних, материјалних, интелектуалних и емоционалних особина које карактеришу друштво или друштвену групу. Укључује не само уметност и писма, већ и начине живота, основних права људског бића, вредносних система, традиција и веровања".

Циљеви културне политике

Смернице културне политике "Креативна Летонија" поставиле су следећу визију:

Летонија - земља са богатом и храњеном баштином, живахним и разноликим културним животом, креативним људима, креативним индустријама са високим извозним потенцијалом и побољшањем квалитета живота за све.

ЛИХТЕНШТАЈН¹⁷

Историјски контекст

Кнежевина Лихтенштајн је држава у западној Европи. Према последњем попису има око 37000 становника.

Када се говори о култури ове државе, одмах се помисли на благо европске уметности које траје већ пет векова, а односи се на кинолошке колекције које су међу најзначајнијим приватним колекцијама у свету.

Почетком XX века религија је и даље била основа културе, а након Другог светског рата, почео је да се развија прави културни пејзаж. Док корени кинолошких колекција леже у барокном идеалу који обухвата кнежево покровитељство уметности, данас представници приватног сектора такође промовишу уметност и културу у свом читавом обиму. Данас држава игра кључну улогу у подржавању богатог културног живота на неколико нивоа: на међународном нивоу унутар Европе, на националном нивоу у регији и у једанаест села у земљи.

Држава обезбеђује средства за уметнике, културне пројекте и задруге, а такође преузима одговорност за јавне институције. У Лихтенштајну,

¹⁷ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/liechtenstein/liechtenstein_072016.pdf

као и у другим малим земљама, култура се сматра значајном компонентом националног идентитета.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Културне активности у малој земљи зависе од размене са светом изван својих граница. Културна спољна политика на регионалном и међународном нивоу представља висок приоритет у Лихтенштајну. Култура се сматра средством ка интеграцији и европском дијалогу.

Кључни елемент културне политике Лихтенштајна је принцип супсидијарности, који и подстиче приватну иницијативу. Чак и велике културне институције дугују своје садашње постојање иницијативи малих група.

Национална дефиниција културе

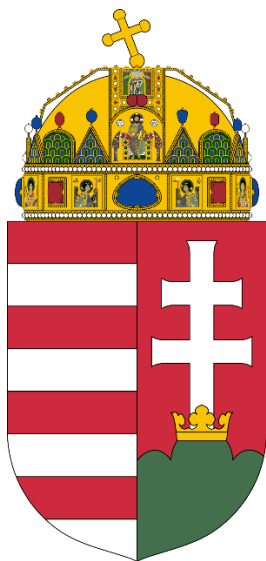
У Лихтенштајну концепт културе обухвата три нивоа: На једном нивоу култура се бави свим колективним интелектуалним и уметничким достигнућима у смислу цивилизације у целини; на другом нивоу, култура укључује науку, истраживање, образовање, уметност, историју, религију, пејзаж и облик владавине, политике - све што људима омогућава да разумеју себе и своје окружење; док на трећем нивоу, култура одговара модерним друштвеним структурама, укључујући не само класична уметничка подручја музике, ликовних и извођачких уметности, књижевности и архитектуре, већ и народне културе, очувања историјских објеката и споменика, музеја и изложби, филма, фотографије, дијалеката.

Циљеви културне политике

Културна политика Лихтенштајна циља на ширу јавност, уметнике, културне институције и пројекте.

С обзиром на све већу конвергенцију у Европи, упознавање са другим културама преузима кључну улогу.

Циљеви културне политике Лихтенштајна одговарају циљевима Савета Европе, посебно за промовисање идентитета, креативности, различитости и приступа културном животу.

МАЂАРСКА¹⁸

Историјски контекст

Мађарска је континентална држава у средњој Европи. Чланица је Европске уније од 2004. године и према последњем попису има 9,8 милиона становника.

Након османлијске експанзије и касније аустријске доминације, сумњало се да ли ће Мађари моћи да задрже свој идентитет и аутономију. Али XIX век је довео до успешног националног препорода, у коме је култура играла значајну улогу. Знатан део тренутних културних институција и традиција у Мађарској укореван је у XIX веку.

После Првог светског рата, културна политика одиграла је стратешку улогу у помагању земљи да превазиђе националну трауму насталу чињеницом да је остао само један фрагмент његове бивше територије. После Другог светског рата, културна политика била је фокусирана на физичку и политичку реконструкцију. У исто време, буржоаске, конзервативне, националне и грађанске традиције су све више биле ликвидиране.

---

¹⁸ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/hungary/hungary_072016.pdf

Након политичког окрета 1990. године, обликовање културне политике засновано је на два главна извора: националне традиције из ранијег комунизма и савремених западних примера.

Током првих неколико година, транзиција из комунизма одвијала се усред великих економских потешкоћа. Избори за 2014. годину консолидовали су садашњу политичку поставку, укључујући и његове циљеве и достигнућа у култури.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Било би тешко поставити мађарску културну политику у било који од постојећих "модела". Уосталом, мађарска културна политика може се описати као еклектична. Историјски гледано, култура је имала друштвену функцију, односно мисију, за оснаживање нижих класа. Истовремено, одлучни напори служе остваривању културне изврности, често у духу додавања поноса нацији.

Осим тога, мађарску културну политику карактерише прагматизам, у којем нема основних званичних докумената. Оријентација културних политика и пракси ретко се руководи изјавама са високог нивоа, правним актима, стратешким плановима или теоријским документима.

Национална дефиниција културе

Не постоји формална дефиниција културе садржана у закону. За Мађаре, реч "култура" природно укључује уметност. Иако се појмови попут "културне индустрије", "креативног сектора" и др. користе као општи израз, они нису донети ни у једном документу на високом нивоу.

Циљеви културне политике

Систем националне сарадње као резултат парламентарних избора 2010. године довели су до фундаменталних промена и у културној политици. Примарни напори владе за смањење акумулираних јавних дугова бацали су сенку на скоро сваки аспект културне политике. Распрострањена при-

рода финансирања културе у земљи не оставља могућност представљања чињенице како су различити домени утицали на штедњу.

МАЛТА¹⁹

Историјски контекст

Република Малта је мала и густо насељена острвска држава коју сачињава архипелаг у сред Средоземног мора. Чланица је Европске уније од 2004. године и према последњем попису има нешто више од 400.000 становника.

Културне активности на Малти су обликоване политичким, црквеним, образовним или породичним привилегијама и утицајем. Током векова земљу је окупирали сукцесија страних сила, а један од резултата је био борба за ширење културе и традиција, укључујући и борбу око питања малтешког језика.

Малта је прогласила политичку независност од Британије 1964. године. У том контексту, културно наслеђе се појавило као кључно важно средство. Културна политика је коначно стекла сопствени профил када је министар за образовање, културу и туризам постављен након првих избора 1966. године.

---

¹⁹ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/malta/malta_022015.pdf

Национална културна политика се фокусира на:

- ❖ побољшане структуре управљања културом;
- ❖ међународну културну сарадњу;
- ❖ јачање професионалног статуса културних радника;
- ❖ артикулисање специфичних потреба уметности, наслеђа и аудио-визуелних сектора;
- ❖ развој културних права, културну социјализацију и културно укључивање;
- ❖ обезбеђивање дугорочне одрживости сектора културе.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Министарство надлежно за културу, преко свог приватног секретаријата и Дирекције за културу, усмерава развој културне политике и стратегију културног наслеђа. Последњих година децентрализација одговорности за културу постала је приоритет; међутим, главне културне фестивале и даље стварају централизоване организације.

Национална дефиниција културе

Култура није специфично дефинисана у Националној културној политици и документ јасно потврђује потешкоће и ограничења у дефинисању културе. Међутим, принципи који воде политику указују на отворену и развијену дефиницију која је подстакнута концептом културе као мрежом која премошћава разлике и која повезује људе и заједнице, истовремено пружа могућности за самоизвршавање кроз запошљавање и економску активност.

Циљеви културне политике

Националну културну политику руководе три принципа:

1. оснаживање јавности да учествује у културним активностима путем приступа људском центру;
2. омогућавање односа између свих учесника;
3. изградња знања и дељење путем ширења најбољих пракси и поузданих и валидних информација.

Циљеви политике су:

- ❖ изградити јаче управљање како би се олакшао културни развој;
- ❖ омогућити креативност кроз образовање, изврсност и економски развој;
- ❖ развити инклузивну културу;
- ❖ подстаћи транснационалну сарадњу;
- ❖ стратешки развијати културу и уметност.

МОЛДАВИЈА²⁰

Историјски контекст

Република Молдавија је држава у источној Европи. Према последњем попису становништва има око 3,5 милиона становника.

Као земља претрпела је велике промене у протеклих неколико столећа. У зору XIX века, Молдавија је била покрајина Румуније. Од 1812. до 1917. године била је део царске Русије, након чега је прогласила независност. Демократска република Молдавија постојала је само четири месеца, када се ујединила са Румунијом. Од 1940. године Молдавија је била део СССР-а све до пада комунизма почетком деведесетих.

Као и у другим републикама СССР-а културна политика била је пропагандно средство Централног комитета Комунистичке партије. Писци, уметници и културна елита такође су били ангажовани као пропагандни агенти. Тоталитарна држава контролисала је процес креативности вредновањем и награђивањем дела "социјалистичког реализма" и одбацивши разноликост уметничких приступа.

---

²⁰ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/moldova/moldova_012015.pdf

Највидљивији знаци промена током овог периода транзиције били су слобода говора, елиминација идеолошке цензуре и развој закона који је модификован како би се прилагодио остатку Европе.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Модел молдавске културне политике је углавном усредсређен на активности владе и Министарства културе као централног тела које промовише државну политику у области уметности и културе. Влада елаборира и обезбеђује средства за државне програме заштите и развоја културе и поставља правце, облике и средства за њихово спровођење.

Културна политика у Републици Молдавији се првенствено фокусира на очување културних вредности под претњом у одговору на ефекте изазване тешким и драматичним околностима пре транзиционог периода. Криза идентитета, која је карактеристична за све посткомунистичке државе, представља кључно културно питање на коме се генерално обраћа извршни орган Молдавије, а посебно у тешком процесу развоја одрживе и одговарајуће културне политике.

Национална дефиниција културе

Законом о култури дефинише појам као "све облике мишљења, осећања и деловања у материјалу и духовним сферама друштва и њиховом унапређењу".

Национални програм за развој и заштиту културе и уметности дефинише културу као етички оквир демократске државе засноване на закону и као систем вредности који чине национални идентитет.

Циљеви културне политике

Национална стратегија развоја културе успоставља четири општа правца развоја културне политике Молдавије:

1. очување националне културне баштине;
2. обезбеђивање стварне и виртуалне циркулације културних производа;
3. повећање економског сектора културе и креативних индустрија;
4. повећање доприноса културе у развоју социјалне кохезије.

МОНАКО²¹

Историјски контекст

Кнежевина Монако је друга најмања држава на свету, која по последњем попису има близу 37.000 становника.

Кнежеви Монака подржавали су уметност од XVIII века, чиме су Кнежевини дали већи културни утицај у поређењу са њеном малом територијом.

Држава се фокусира на развијање културног програма високог квалитета, са нагласком на музици, амбициозном плану за посебне објекте и пројекту очувања наслеђа. Директорат за културну делатност, основан 1966. године, наставља посао предлагања мера за побољшање интелектуалног и уметничког живота државе.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

С обзиром да је Кнежевина градска држава, његова влада се усредсређује на постизање равнотеже између државног интервенционизма, по-

²¹ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/monaco/monaco_112017.pdf

себно подршке својим културним институцијама и развоју приватних иницијатива, као што су организација културних догађаја и спонзорства.

Национална дефиниција културе

Не постоји национална дефиниција културе.

Циљеви културне политике

Културна политика кнежевске владе помогла је да се побољша међународни утицај Кнежевине.

Влада промовише домаће и међународне савремене креације подржавајући удружења и уметнике и организујући изложбе и друге догађаје.

У циљу очувања и истицања њене баштине, Кнежевина ради на диверсификацији и повећању квалитета музеја.

Н Е М А Ч К А²²

Историјски контекст

Савезна република Немачка је федерална република у средњој Европи. Чини је 16 конститутивних држава и има око 82 милиона становника. Немачка је једна од земаља оснивача Европске уније, а члан НАТО савеза је од 1955. године.

За разлику од већине европских земаља, Немачка је била састављена од многих независних феудалних држава и градских република, од којих је свака имала своју културну политику и успоставила мноштво културних институција. Међу њима су биле различите културне традиције које нису биле централизоване нити асимилване у немачком царству основаном 1871. године. Док је нова влада Рајха била одговорна за спољну културну политику, конститутивне државе задржале су одговорност за сопствену културну политику. Посебна аутономија општина проширила се на област културе која је подржана снажном грађанском посвећеношћу уметности и културе.

Приступ који је усвојио режим националсоцијалиста (1933-1945) заменио је разноврсност која је током векова еволуирала присилном централизацијом, гушећи грађанску посвећеност и инструменталистичку културу

---

²² https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/germany/germany_022020.pdf

како би служили циљевима нацизма. Ово искуство са централизацијом касније довело је до стварања снажног предуслова за федерализам у Савезној Републици Немачкој.

Након пораза у Другом светском рату Немачки рајх је подељен на три западне и једну источну окупациону зону. Од источне зоне настала је Немачка демократска република, а од три западне Савезна република Немачка. Након кратког периода обележеног сарадњом између СРН и ДРН, културна политика се независно развијала по различитим линијама у две немачке државе. Ово се променило након поновног уједињења Немачке 1990. године.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Културна политика у Немачкој заснована је на федералном моделу и управља се принципима децентрализације, супсидијарног плурализма и традиције засноване на историјском развоју нације.

Сви нивои власти функционишу у оквиру Уставног оквира који одређује њихове надлежности у области културе .

Важан циљ који утиче на развој културне политике широм Немачке јесте пронаћи баланс између одговорности јавног сектора за осигурање постојања и финансирања културних институција и програма без мешања власти у културне активности. Устав гарантује слободу уметности који не само да пружа основу за уметничку аутономију и самоуправна права културних институција и организација, већ такође прописује облик заштите од државних директива и регулисање садржаја.

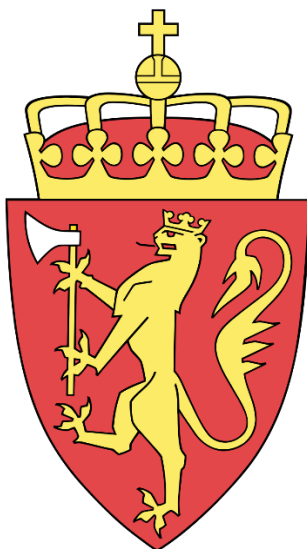
Национална дефиниција културе

Не постоји обавезујућа дефиниција културе која би могла послужити као основ културних програма и мера у Немачкој. За разлику од ситуације у прве две деценије након оснивања Савезне Републике Немачке, може се сигурно рећи да се културна филозофија демократских партија на свим нивоима власти више не разликују значајно. Термин "култура" данас обухвата савремену креативну и уметничку делатност (како унутар тако и изван оквира традиционалних културних институција), као и културу свакодневног живота.

Циљеви културне политике

Данас је један од главних циљева културне политике у Савезној Републици Немачкој омогућавање што већем броју људи да учествују у уметности и култури. Културна политика се бави социјалним изазовима као што су демографски трендови, миграциони токови, системи управљања вредностима, финансијски развој, економизација и дигитализација.

НОРВЕШКА²³

Историјски контекст

Краљевина Норвешка једна је од најређе насељених држава на свету и према последњем попису има око 5,2 милиона становника.

Норвешка је своју коначну независност стекла тек 1905. године. Иако су од почетка века успостављени неки културни програми, као посебан домен политике култура се јавља тек након Другог светског рата. Тридесетих година почела се јављати идеја благостања, а за време фашиста на власти од 1940. до 1945. године основано је Министарство за културу и јавне образовне послове, које је било одговорно за формулисање културне политике ратног времена као средство за политичку пропаганду нацистичке Немачке.

Током послератног периода, значајан нагласак је стављен на демократизацију културе. Уметност и култура тада се сматрају важном мером за добробит читаве популације и као корисно средство за јавно образовање. У циљу демократизације културе, држава је успоставила значајне уметничке институције са државном функцијом.

---

²³ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/norway/norway_102016.pdf

Током седамдесетих година, направљени су велики напори да се децентрализује културна политика и систем администрације културе у Норвешкој. У већини општина основане су комисије за културне послове, а општинске власти су постепено именовале директоре и секретара за културне послове. Сличан систем је развијен на нивоу жупаније, а уведене су нове шеме грантова. На овај начин су значајне надлежности децентрализоване како би се доношење одлука приближило општој популацији.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Норвешки модел културне политике не може се окарактерисати као архетип било ког модела класичне културне политике, као што је модел дужине оружја, интервенционистички модел, модел предузетништва или децентрализовани модел. Уместо тога, садржи елементе свих модела, искључујући модел предузетништва. У норвешком моделу, јавни органи су одиграли значајну улогу у сектору културе, између осталог и пружањем финансијске подршке низу културних и уметничких активности.

Национална дефиниција културе

Последња Бела књига о култури тврди да се значење "културе" историјски променило због сврхе и контекста његове употребе. Овај документ нагласио је потребу да концепт културе буде довољно отворен за промене друштва, посебно оних који се одвијају у области уметности и културе. Стога, овај документ наглашава да се култура углавном треба разумети у смислу процеса, а не као изолованог система.

Циљеви културне политике

Главни циљеви норвешке културне политике су промовисање:

- ❖ уметничког квалитета и иновација;
- ❖ очувања сигурности културног наслеђа, укључујући норвешки језик;
- ❖ ширења богатих и разноликих културних понуда за читаво становништво,

❖ цивилног и добровољног сектора.

Циљеви норвешке културне политике углавном остају стабилни у карактеру, а у јавним расправама постоји мало контроверзи о овим циљевима.

ПОЉСКА²⁴

Историјски контекст

Република Пољска је земља у средњој Европи иако геополитички припада источној. Чланица је НАТО савеза од 1999. године и Европске уније од 2004. Према последњем попису има око 38,5 милиона становника.

Можемо идентификовати два основна периода која карактеришу развој пољске културне политике у последњих 60 година. Пре 1989. године културне активности су организоване у оквиру система који карактерише висок ниво централизације, институционализације и монопола државне имовине. Одлуке о развоју културних активности биле су изузетно политизоване и креативне уметности биле су под политичком цензуром. Након 1989. године Пољска је прошла процес политичке и економске трансформације и држава је поново успоставила своје нове одговорности са друштвеним карактером. Приоритет културне политике дефинисао је три најважније области за државну подршку идентификоване као књиге, заштита националног наслеђа и културно образовање.

Програми су пројектовани као функционални акциони планови и смернице за имплементацију, као и алати за тачне распореде активности. Њихов циљ био је омогућити праћење и процену процеса имплементације.

²⁴ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/poland/poland_032015.pdf

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Приликом израде новог модела пољске културне политике разматрани су разни системи. Прво, прегледао се стари социјалдемократски приступ, али је брзо био одбијен као основни модел, јер је био захтеван и превише повезан са комунистичким добом. Током прве три године трансформације, постојала је снажна подршка за неолибералистички приступ, али је тада одбачена као опција за будућност. Данас је "трећи пут" постао популаран приступ. Он се заснива на моделу социјалне државе и заговара партнерство између државе и активног цивилног друштва. Упркос потенцијалној улози организација трећег сектора - фондација или удружења - и даље се не сматрају стварним партнерима управе локалне управе или државе у области културе.

Национална дефиниција културе

О службеној дефиницији културе у Пољској стално се расправља. Незванично, култура се дефинише као "област друштвеног живота који помаже у стварању вредности" и као "поље у којем уметничка креација има главну улогу".

У стварности проблем није дефиниција културе, већ област државних надлежности за културу и интерес Министарства.

Нагласак на националном наслеђу, на пример, с једне стране је лако разумљив у светлу глобализације и европских интеграција. Са друге стране ствара страх од традиционалног разумевања културе и покреће питања о подршци савременим културним питањима и активностима.

Циљеви културне политике

Савремена културна политика Пољске одражава главне циљеве политике Савета ЕУ који се баве: децентрализацијом и демократизацијом процеса доношења одлука, поштовањем принципа транспарентности доношења одлука и правила о различитости и супсидијарности. Наравно, лакше је

поштовати правила на декларативан начин него их примењивати. У том контексту, Пољска има амбицију да пронађе сопствени модел културне политике, а не само реплицирање устаљених модела и решења из западноевропских земаља.

ПОРТУГАЛИЈА²⁵

Историјски контекст

Португалска република је држава на западу Иберијског полуострва. Једна је од земаља оснивача НАТО пакта, а у Европској унији је од 1986. године. Према последњем попису има 10,5 милиона становника.

До демократске револуције Португалија је имала ауторитарни режим. Поред ограничавања демократских права и спровођења цензуре, то је био режим који ограничава и културне и уметничке напоре и контакт са културним трендовима и експериментима који се одвијају у другим земљама, посебно у Европи.

Након 1974. године промоција демократизације културе постаје дужност државе, међутим, Министарство културе је основано тек 1995. године.

Све владе након тога пратилесу тренд успостављања партнерства између централне и локалне управе, у циљу стварања културних објеката – библиотека и биоскопа - широм земље.

---

²⁵ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/portugal/portugal_062011.pdf

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Културна политика у Португалији је у надлежности Министарства културе и заснива се углавном на централизованом моделу. Међу "периферним услугама којима директно управља држава", има пет Директората за регионалну културу која су административно аутономна.

Овај модел културне политике има тенденцију да буде интервенционистички у складу са пољем културних и уметничких подухвата.

Треба напоменути да је повлачење владе од надзора над сектором културе видљиво и на друге начине - пре свега у виду буџетских ограничења и постепеног смањења организационе структуре Министарства културе као фактора који су допринели њеном релативном паду.

Национална дефиниција културе

Министарство културе дефинише културу као "незаобилазни елемент у развоју интелектуалних способности и квалитета живота, важан као фактор у грађанству и кључни инструмент за критичко разумевање и знање стварног света".

Циљеви културне политике

Главни циљеви културне политике су:

- ❖ повећање буџета за културу;
- ❖ обезбеђивање координације културних политика у свим министарствима и одељењима релевантним за културу;
- ❖ побољшање кључних доприноса савремене креативне уметности развоју земље, кроз јасну политичку подршку уметницима, едукација публике и постизање веће интеракције између културе, науку и образовање.

РУМУНИЈА²⁶

Историјски контекст

Румунија је парламентарна република у југоисточној Европи. Од 2004. године је чланица НАТО, а од 2007. године и Европске уније. Према последњем попису има 19,5 милиона становника.

Од 1945. до 1989. године, са неколико кратких периода рецидива (1965-1971), Румунија је била позоришна кућа за један од најфињенијих и детаљних тоталитарних експеримената у источној Европи. Култура је, наравно, била једна од најугроженијих области, пошто је државни захват на појединачним приватним животима и колективним менталитетима свеобухватан.

Као чланица Коминформа и Варшавског пакта Румунија је почела да имплементира социјалистичку доктрину познату као "социјалистички реализам". Ова доктрина прописала је послушност свих актера у културном животу према новом режиму, у корелацији са државном контролом читавог "културног ланца" из буџетских средстава.

Године 1971. уведен је нови национални културни програм, познат као "Јулијска платформа" инспирисана маоистичком "Културном револу-

²⁶ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/romania/romania_042020.pdf

цијом". Румунија је тако ушла у "културно мрачно добо" која је дефинисано скоро потпуним недостатком комуникације и циркулације културних добара и вредности из западног света и поновљеном репресијом према уметницима.

Након пада комунизма ствари нису одмах кренуле набоље. Контрадикторни приступи, отпор старих структура и навика, а понекад и недостатак иницијативе и политичке подршке, заједно са прогресивном девалвацијом ранга културе у националном буџетском систему, смањили су стални темпо промена. Што се тиче јавне политике, Министарство културе и националне баштине развило је процедуре везане за задатке, праћење и процену културних јавних политика на централном нивоу.

Од 2006. године развијена су и усвојена три предлога јавне политике: редефинисање институција и предузећа у сценским уметностима, развој културних услуга у руралним и малим урбаним срединама и започињање дигитализације националних културних ресурса.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Једна од главних улога Министарства културе и националне баштине је како осигурати усклађеност и промоцију основних права и слобода утврђених Румунским уставом и међународним уговорима, те конвенцијама у којима је Румунија страна потписник, а у погледу: слободе изражавања и стварања једнаке могућности и слободног приступа култури, учешћа у културном животу, слободе савести и вероисповести.

Национална дефиниција културе

Култура се не посматра само као један од кључних фактора одрживог развоја и основни показатељ укупног квалитета живота, већ има и важну улогу у истовременом генерисању и одговору на специфичне потребе и аспирације, изражавајући идентитете и битне вредности и консолидовање социјалне кохезије и структура.

Стога, култура престаје да буде само извор трошкова и претвара се у динамичну јавну службу, што доприноси економском расту на одрживој основи.

Циљеви културне политике

Узимајући у обзир ове приоритете развијена су три правца деловања:

1. јачање административних капацитета и консолидовање законодавног оквира;
2. креирање и имплементација стратегија и политика за развој у домену културе;
3. креирање и имплементација стратегија и политика развоја у домену верских односа.

РУСИЈА²⁷

Историјски контекст

Руска федерација је полупредседничка република која се простире на територији источне Европе и северне Азије. Највећа је држава у Евроазији по површини коју заузима, а према последњем попису има око 147 милиона становника.

Током деведесетих година, питање историјског значаја на пољу културе у Русији било је прелазак са совјетског модела културне политике на неку нову.

Културна политика у Совјетском Савезу била је део "марксистичко-лењинистичке" идеолошке политике Комунистичке партије која је широко користила образовање и просветљење за партијске циљеве. Његове основне компоненте укључивале су:

- ❖ стварање широке мреже државних културних институција са јаком образовном компонентом;
- ❖ формирање строгог, централизованог система администрације и идеолошке контроле;
- ❖ доношење одговарајућих прописа;

²⁷ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/russia/russia_022013.pdf

- ❖ подршка за класичну или високу културу која је била садржана као лојална или неутрална.

Године 1953. основано је Министарство културе Совјетског Савеза. Упркос овом систему, национални културни живот био је разноврсан и разнолик, јер је масовно учешће у званично организованим културним активностима један од политичких циљева. Чим је контрола опала, латентне тенденције су постале видљиве. Крајем педесетих и почетком шездесетих година, Хрушчовљевим реформама и тзв. "Одмрзавањем" подстакнуте су аспирације за либерализам, укључујући и културни живот. Међутим, промена која је уследила била је Брежњевов "застои" - са својим слоганом стварања новог идентитета - "совјетског народа".

Средином осамдесетих Горбачов је започео стварне промене, смањивши идеолошки притисак на масовне медије и административну контролу над културним и образовним институцијама. Интелигенција, уметници и културни радници постали су најжешћи присталице "перестројке". 1990. године Закон о штампи и осталим медијима елиминисао државну цензуру. Како је економска и политичка криза кулминирала, држава је изгубила интересовање за питања културе ... и Совјетски Савез се срушио.

У децембру 1991. године, Руска Федерација је основана као нова независна држава, и почео је период радикалне трансформације у политичком, друштвеном и економском систему, а недавно је то описано као "деценија која је шокирала културу".

У почетку је главни циљ федералне културне политике био гарантовање слободе изражавања, очување културног наслеђа и мрежа државних културних институција. Држава је такође била склона да укине своје ангажовање на пољу културе, у нади да ће самосталне активности културних институција функционисати преко тржишних прописа и спонзорства. Уочи XXI века, било је широко прихваћено мишљење да повлачење идеолошке контроле и обезбеђивање слободе изражавања није довољно за подршку културном развоју.

У 2004. години систем владавине Русије је реорганизован у оквиру административне реформе. Савезна извршна тела организована су на три нивоа: политички (министарство), контролни (надзорни сервис) и административни (агенција).

Циљ бољег управљања сектором културе обухватао је његов опсег и сродне одговорности.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Током протекле деценије, приоритети културне политике померили су се из државне администрације културних институција и финансирања на различите принципе управљања културним стварима. Појавили су се нови креатори политике културе, укључујући локалне самоуправе, приватне актере, а културна економија и културни менаџмент постали су софистициранији.

Национална дефиниција културе

Национално разумевање културе засновано је на високом угледу за његову основну социјалну и етичку улогу. Ову идеју је обликовала руска интелигенција, прихваћена као топос у масовној свести и уведена у политички дискурс. За секуларну демократску државу културно разноврсне Русије, главна улога културе широко је схваћена као пружање основе духовним и моралним оријентацијама, симболичкој социјалној кохезији и формирању националних идеја као основ интегритета нације.

Недавно се на свим званичним нивоима култура и културно наслеђе решавају као читав систем вредности који подржава национални идентитет, утиче на све секторе друштва и наводи се као извор поноса и патриотизма. У масовној свести, култура се такође схвата као јавно добро.

Циљеви културне политике

Културна политика има за циљ да остварује уставна права држављана Русије. Циљеви културне политике наглашавају важност класичне културе и националне културне традиције, креативност и заштитне активности, приступ култури и уметничком образовању.

Њен главни циљ је следећи: спровођење стратешке улоге културе као духовне и моралне основе за развој појединца и државе, за интегритет руског друштва. За постизање овог циља треба испунити три задатка:

1. очување културног и историјског наслеђа, одредбе о приступу културним добрима и учешћу у културном животу, актуелизацију националног креативног и иновативног потенцијала;
2. повећање квалитета и приступачности туристичких услуга како домаћег тако и страног туризма, развој туризма као ефикасног алата за промоцију националног културног и природног наслеђа и његово излагање;
3. одредбе за одрживи развој културе и уметничког сектора.

С А Н М А Р И Н О²⁸

Историјски контекст

Најзвишенија република Сан Марино је држава на источном ободу Апенина, у потпуности окружена Италијом. Протеже се на територији од 61 квадратног километра, подељена је на девет администативних општина и према последњем попису има близу 33.000 становника.

У послератним годинама, индустријализација и оживљавање у туризму били су фактори који су утицали на трансформацију Сан Марина са културног становишта. Циљ владине културне политике био је да се туризам одвоји од културе, да се култури додели званичнији "статус" и да се промовише имиџ Сан Марина. У овом контексту, главни циљеви владе били су да промовишу активно учешће уметника Сан Марина на међународним форумима и да подрже културни развој унутар земље. Ван града су отворени нови центри за организовање културних догађаја.

---

²⁸ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/san_marino/sanmarino_062015.pdf

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Током осамдесетих и деведесетих, одговорност за културу спроводила су се јавним институцијама и културним центрима. Данас се тренутни модел културне политике све више заснива на заједничкој сарадњи актера јавног и приватног сектора. Главни фокус ове сарадње је организација висококвалитетних уметничких и културних пројеката и догађаја који се могу извозити у иностранство.

Централизовано управљање културним иницијативама преко релевантних јавних институција и даље коегзистира са животом, слободом иницијативе и аутономијом бројних културних и волонтерских удружења присутних на територији.

Национална дефиниција културе

Република Сан Марино дефинише концепт културе као израз највиших личних вредности друштва. Држава је одувек била укључена у планирање културе, што омогућава Заједници да буде и корисник и промотер односно протагониста развоја овог сектора. Учествовање у културном животу је гарантовано свима, без ограничења, од стране државе.

Циљеви културне политике

Програм владе изражава се кроз активности спољних односа Сан Марина које истичу идентитет Републике као државе и њену приврженост миру, дијалогу међу културама, мирном суживоту међу народима, поштовању за заштиту људских права и међународну сарадњу. Конкретно, што се тиче културне политике државе, она прецизира да "инвестиције у културну област морају бити засноване на приступу континуитета и укупног развоја, са циљем побољшања квалитета културе Сан Марина и њених грађана".

СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА²⁹

Историјски контекст

Република Северна Македонија је држава у централном делу Балканског полуострва. По уређењу је парламентарна република и према последњем попису има око 2,1 милион становника.

Држава је настала 1991. године, а пре тога је, након Другог светског рата, постојала као Народна, а од 1963. године Социјалистичка Република Македонија у оквиру југословенске федерације. Због спора са Грчком око историјског наслеђа до фебруара 2019. године званично име државе било је Бивша југословенска република Македонија.

У периоду Југославије њена културна политика била предмет државне идеологије изградње социјалистичке културе. Након дугог периода стриктног централизма, Македонија је, као и друге републике Југославије, седамдесетих година прошлог века ушла у период самоуправљања што је понудило одређене могућности за развој демократских елемената, слично оном у другим европским земљама. Иако су створене општинске културне институције, кораци ка децентрализацији су "угушени" бирократском неспособношћу, недостатком професионализма и гомилом прописа. Током

²⁹ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/north_macedonia/macedonia_092018.pdf

деведесетих, након што је земља стекла независност од Југославије, културна политика је поново постала политички и административно централизована. Општине су изгубиле све надлежности које су стекле у области културе.

Етнички сукоб 2001. године отворио је одређена мултикултурална питања и третман мањинских права (првенствено албанске етничке популације) у области културе. Након Охридског оквирног споразума, Устав је измењен одређеним одредбама за различите културне заједнице.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

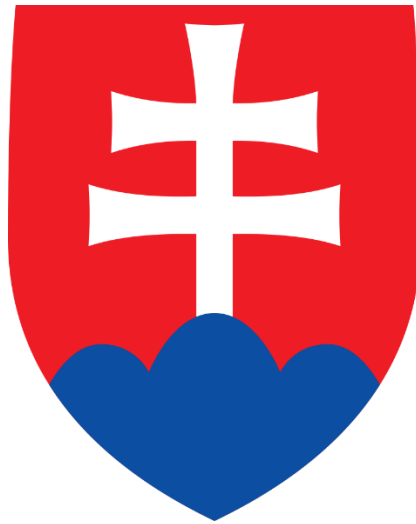
Општи циљеви културне политике пружени су Уставом: грађанска права и слободе, креативна аутономија, обавеза подршке и развоја културе, право различитих етничких или националних група да успоставе институције за културу и уметност, заштиту културног и историјског наслеђа итд. Током прве деценије након осамостаљења није постојао глобални, препознатљив концепт иза система културне политике, нити је пратио неки посебан модел.

Национална дефиниција културе

Закон о култури из 1998. године, који је још увек на снази, кажеда култура обухвата "креативност, ширење уметничког стваралаштва и заштиту креативности".

Циљеви културне политике

Под циљевима културне политике подразумевају се успостављање општих услова за постизање континуитета у култури, стварање услова за изузетна културна достигнућа и њихову заштиту, подстицање културне разноликости, заштита и развој културног идентитета различитих заједница и културни развој

С Л О В А Ч К А³⁰

Историјски контекст

Словачка република је држава у централној Европи. По уређењу је унитарна парламентарна република. Чланица је НАТО савеза и Европске уније од 2004. године, а према последњем попису становништва има око 5,4 милиона становника.

У току XX века, Словачка је прошла кроз доста друштвених и политичких промена. Оне су увек имале снажан утицај на културни развој. После пада мултиетничке Аустро-угарске монархије на крају Првог светског рата, Словаци су имали прилику да постану држава која формира државу. Успостављање прве Чехословачке Републике 1918. створило је услове за постојање Словачке у историјски новом друштвеном и политичком контексту. Словачки политички лидери одобрили су чехословачку државу на састанку Словачког националног већа.

Стварањем Чехословачке био је први пут у историји да је међународно признање дато словачким границама и њеном главном граду – Братислави. Словачки је постао службени језик државе, образовања и цркве на територији Словачке.

---

³⁰ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/slovakia/slovakia_082018.pdf

Након Минхенског споразума 1938.године Словачка је прогласила своју аутономију, а 1939. године, основана је и прва независна Словачка Република снажно зависна од нацистичке Немачке у домаћој и спољној политици. Национална држава базира своју културну политику на националним и ревивалистичким трендовима XIX века. Нагласила је националну димензију културе и њену улогу као средство у стварању и јачању националног и државног идентитета.

Након Другог светског рата долази до обнове Чехословачке као заједничке државе са парламентарном демократијом и једнаким социјалним и политичким статусом за Словаке. Комунистичка партија добила је снажну политичку позицију захваљујући својој улози у отпору и њеном односу са Совјетским Савезом. Одлуке великих сила поставиле су Чехословачку у совјетску сферу утицаја.

Током социјалистичког периода културна политика у Чехословачкој заснивала се углавном на употреби културе као идеолошког инструмента. Спровођење културне политике и политичких инструмената одређивала је званична владина идеологија и њена потреба за пропагандом. Управљање културним активностима, организацијама и професионалним удружењима контролисала је држава и тела Комунистичке партије.

Падом комунистичке диктатуре 1989. године уведена су нова начела функционисања друштва. У новом друштвеном уређењу, приоритет је био успостављање демократских политичких структура и државних органа, трансформација привреде и законодавства. У новој демократији, култура је постала идентификатор вредности која би уравнотежила економски и друштвени развој. У области културне политике главни ефекти били су укидање цензуре и идеолошког надзора, слобода у уметничкој креацији, једнака права различитости културног стваралаштва, увођење транспарентног финансирања различитих културних активности и тражење нових партнерстава кроз међународну сарадњу.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Главни принципи словачких културних политика дефинисани су Декларацијом о програму Владе Републике Словачке и њеним детаљима у оквиру надлежности Министарства културе. Овај документ сматра заштиту и коришћење културног наслеђа, заједно са подржавањем нових аутентичних уметничких дела и њиховом презентацијом, једним од кључних сту-

бова за очување и јачање идентитета Словачке у окружењу глобализације и комерцијализације културе .

Основни документи који се односе на културну политику у Словачкој не садрже изричито дефинисан модел културне политике који би био иницијални оквир за дефинисање стратешких планова, циљева и конкретних корака културне политике.

Један од многих дугорочних циљева овог процеса је постепено преношење управљања јавним ресурсима на независне субјекте успостављене од стране државе, које покривају појединачне основне области културе .

Национална дефиниција културе

Словачка Република нема посебну дефиницију у погледу културе која је формулисана законом. Устав Словачке републике осигурава економско, социјално и културно право грађана и право заштите културног наслеђа. Принципи и средства за заштиту културног наслеђа не би требало да крше друга грађанска права без обезбеђивања еквивалентне накнаде у складу са релевантним законима.

Циљеви културне политике

Један од основних циљева јесте постепено повећање државних субвенција за културу, како би удео јавних средстава био једнак уобичајеној вредности у другим земљама чланицама ЕУ. Проширење могућности за финансирање више ресурса културе је сродни приоритет, тако да култура не зависи од јавних ресурса за већину његовог одржавања.

С Л О В Е Н И Ј А³¹

Историјски контекст

Република Словенија је држава у средњој Европи. Чланица је НАТО савеза и Европске уније од 2004. године. Према последњем попису има око 2 милиона становника.

Словенија је своју независност прогласила 1991. године. Пре тога је постојала као федерална јединица унутар Југославије од Другог светског рата.

Могу се идентификовати четири различита периода развоја културне у њеној историји:

- ❖ до 1953: културна политика партије, када се култура отворено користила као пропагандно средство комунистичке машине;
- ❖ 1953-1974: државна културна политика коју карактерише екстремна територијална децентрализација са заједницама које нису биле независне самоуправе, већ примарне политичке јединице које су извршавале владине задатке;
- ❖ 1974-1990: самоуправни систем преноса када је културни програм делегиран самоуправним културним заједницама и пружање културних услуга културним продуцентима који нису били део управе, већ одвојени правни субјекти;

³¹ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/slovenia/slovenia_122014.pdf

- ❖ 1990-данас: парламентарна демократија, уз повратак културне политике у руке државних власти и њиховог државног апарата.

Иако култура представља област дељене одговорности између држава чланица и ЕУ, принцип супсидијарности задржава национални суверенитет над некомерцијалним културним активностима. Упркос темељним променама у политичкој и економској сфери, до значајне структурне транзиције у јавном сектору културе још није дошла. Огромна инфраструктура јавних културних организација остала је неистражена, непромењена и неоспорна, а сумња у погледу њеног функционалног и рационалног рада додатно је еродирала свој кредибилитет.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Према Закону о остваривању јавног интереса у области културе из 2002. године, главни елементи тренутног модела културне политике су:

- ❖ Централна улога јавних власти у области културе;
- ❖ Институционализација словеначке културе;
- ❖ Јавне културне институције нису део државне или локалне администрације;
- ❖ Децентрализована културна инфраструктура.

Главни елементи расподеле државних фондова су:

- ❖ Модел државног финансирања: Због малих културних тржишта, традиционално патерналистички односи између државних органа и сектора културе и слаби порески подстицаји за културне активности веома зависе од јавних средстава;
- ❖ Висок фиксни део годишњег државног буџета за културу: Пошто већина државних јавних средстава иде у јавне институције (око 70%), нови начини производње су финансијски маргинализовани (око 6%);
- ❖ Централно финансирање већих општинских институција: Успостављање локалних самоуправа, које би самостално доносиле одлуке о сопственим приоритетима, представљало је претњу децентрализованом концепту.

Национална дефиниција културе

Према Закону о остваривању јавног интереса у области културе из 2002. године културне активности дефинишу се као сви облици стварања, комуникације и очувања културних добара у области културног наслеђа, књижевности, сценских уметности, музике, визуелних уметности, филма, аудио-визуелних уметности и других уметности, као и у области нових медија и из области издаваштва, библиотека, кинематографије и других области културе.

Циљеви културне политике

Општи циљеви словенске културне политике одређени су подржавање културне креативности, приступ култури, активно учешће у културном животу, културна разноликост, очување културног наслеђа и развој словеначког културног идентитета заједно са развојем такозваног заједничког словеначког културног простора, у којем спадају словеначке мањине које живе у суседним земљама : Италија, Аустрија, Мађарска и Хрватска.

У К Р А Ј И Н А³²

Историјски контекст

Украјина је држава у источној Европи. Чланица је Заједнице независних држава и према последњем попису има око 45,2 милиона становника. Након колапса Руске империје 1917. године проглашена је "Украјинска народна република" која је само четири године касније, 1921. године потпала под совјетску власт под којом је остала и наредних 70 година.

Иако је званична совјетска пропаганда у овом периоду прогласила "златно доба" националних култура, заправо је представљала присиљену депортацију читавих културних заједница и тешку репресију над националном интелигенцијом.

Убрзо након Другог светског рата и током прве половине педесетих година, украјинска културна политика била је подложна принципима тоталитарне државе. То је укључивало строг централизам. Културне институције деловале су као посредници између званичне државне идеологије и друштва.

Украјина је постала независна национална држава 24. августа 1991. године, међутим, дошло је до драстичног смањења подршке јавности култури због политичке нестабилности, економске кризе и противречности између демократских циљева и тржишних услова. Недостатак јасне сре-

³² https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/ukraine/ukraine_112017.pdf

дњорочне и дугорочне стратегије развоја културе резултирао је стварањем ad-hoc политика на централном и локалном нивоу. Они су у већини случајева усмерени на очување постојеће ситуације. Ова ситуација, заједно са изјавама о лажним достигнућима, изазвала је равнодушност и неповерење у великој мери међу уметничком заједницом према влади.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Постојећа културна политика утврђује да се приоритети јавне културне политике утврђују државним програмима социјалног и економског развоја Украјине. Влада ствара услове за: развој културе украјинске нације, аутохтоних народа и националних мањина Украјине, одржавање, обнављање и заштиту историјског окружења, естетско образовање грађана, пре свега деце и младих људи и проширење културне инфраструктуре у руралним подручјима.

Национална дефиниција културе

По украјинском закону, култура је: "комплекс материјалних и духовних достигнућа одређене људске заједнице (етнос, нација), акумулиран, консолидован и обогаћен током дугог периода, који се изводи из једне генерације у другу и обухвата све врсте уметности, културног наслеђа, културних вредности, науке, образовања и одражава ниво развоја ове заједнице".

Циљеви културне политике

Украјински Закон о култури из 2011. године као циљеве види:

- ❖ признавање културе као једног од главних фактора за самоизражавање украјинске нације, свих староседелачких народа и националних мањина;
- ❖ допринос успостављању интегрисаног културног простора Украјине, очување интегритета културе;
- ❖ заштита и очување културне баштине као основе националне културе, брига за културни развој;

- ❖ напор у јачању хуманистичких идеја, високих моралних принципа у друштвеном животу;
- ❖ обезбеђивање слободе креативности, заштита нематеријалних права, ауторских права и суседних права;
- ❖ осигурање грађанских права у култури;
- ❖ промовисање украјинске националне културе у свим његовим различитостима у иностранству и глобалним културним достигнућима у Украјини.

Ф И Н С К А³³

Историјски контекст

Финска република је нордијска држава у северној Европи. Чланица Европске уније је од 1995. године и према последњем попису има око 6 милиона становника.

Формирање финске националне културне политике од средине XIX до краја XX века може се грубо поделити у три фазе:

- I- период државе под патронатом, од 1860. до 1960. године;
- II- долазак државе благостања и артикулација експлицитних циљева културне политике од краја шездесетих до осамдесетих година прошлог века; и
- III- кретање ван државе благостања крајем деведесетих.

Историјски гледано развој финске културе обилоковали су: грађански покрети, амбиције новоформиране државе, посвећеност општина и раст националне културне индустрије.

Темељи финске националне културе постављени су и потврђени у режиму руског царства од 1809. до 1917. године. После независности, нова нација преузела је улогу покровитеља и наставила да гради национални идентитет и национално јединство. Овај идентитет заснивао се на култу-

³³ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/finland/finland_032017.pdf

рном наслеђу који је делом из периода руске владавине, а делом и из времена раније шведске владавине која је трајала седам векова. Током прве четири деценије независности, у којој је дошло до грађанског рата и два рата са Совјетским Савезом, национално јединство и национални идентитет постали су још приоритетнији циљеви државе. Други циљеви, као што је промоција креативности и унапређење учешћа и културне демократије, почели су да се ослањају 1960. године и постали интегрисани са другим економским и друштвеним циљевима када је идеологија државе социјалне заштите била свеобухватно усвојена и примењена седамдесетих година.

Јавна подршка уметности и култури проширила се чак и пре доласка државе социјалне заштите. Општине су постепено преузеле задатак одржавања институција образовања одраслих и јавних библиотека из грађанских удружења, а централна влада почела је да их редовно субвенционире.

Прва деценија XXI века постигла је постепену трансформацију финског друштва и финску посвећеност основним принципима државе благостања. Промене које су се дешавале крајем деведесетих и почетком новог миленијума донекле су смањиле улогу државе и општина у управљању културом и директним финансијерима уметника, културних служби, доброволних организација и културне продукције.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Као што је наведено у претходном поглављу историје, фински модел културне политике одражава укупне вредности државе социјалне заштите. Са аспекта доношења одлука и администрације, фински модел културне политике је - или бар до недавног времена – модел хоризонталне и вертикалне децентрализације. Хоризонтална децентрализација је често корпоративна по природи: удружења професионалних уметника и културних радника играју важну улогу у формулисању и примени политике везане за уметнике, као и у одређивању грантова и финансирања пројеката.

Вертикална децентрализација се врти око осовине централне владе (државе) и локалне самоуправе (општине). Држава је финансијски и административно одговорна за националне уметничке и културне институције, али такође подстиче и шири равноправнији приступ уметности и културе пружањем или законског или дискреционог финансирања за регионалне и локалне културне институције.

Фински модел има још три јединствене карактеристике, које су, међутим, тренутно под притиском да буду промењене. Прва карактеристика је ослањање на јавно власништво и јавне буџете, а нарочито на законодавство које се користи за гарантовање стабилности јавног финансирања за уметност и културне услуге. Друга карактеристика била је централна улога у финансирању уметности и културе из посебних наменских средстава, док је трећа јединствена карактеристика управе у јавном сектору у Финској недостатак аутономног управљања на регионалном нивоу у уметности и култури.

Национална дефиниција културе

Не постоји званична национална дефиниција културе у финској културној политици. Култура се схвата у ширем и ужим смислу. У ужем смислу, појам "култура" прво покрива уметност, што подразумева креативне и извођачке уметности, рад индивидуалних уметника и сродних грана културе са довољно високим нивоом културног садржаја. Док у ширем смислу укључује све културне индустрије без обзира на садржај, професионално образовање у уметности и култури и све музеје, научне библиотеке и архиве.

Циљеви културне политике

Финска културна политика има за циљ да:

- ❖ обезбеди повољне услове за рад уметника, других креативних радника и културних и уметничких институција;
- ❖ промовише очување и развој културне баштине и културних средина;
- ❖ побољша једнак приступ и разноврсну употребу културе;
- ❖ повећа производњу, запошљавање и предузетништво у сектору културе;
- ❖ појача културну основу друштва.

Ф Р А Н Ц У С К А³⁴

Историјски контекст

Француска република је држава у западној Европи. Једна је од земаља оснивача НАТО савеза и Европске уније. Према последњем попису има око 67 милиона становника.

Историја културне политике у Француској обележена је централном улогом државе, како у периоду краљевине, тако и у периоду републике. Основом стварања француске културе сматрају сеусвајање француског као националног језика, отварање Краљевске библиотеке, Француске академије, Музеја у Лувру, те стварање административних структура и фондова и оснивање министарства посебно посвећеног културним пословима. Тиме је утабан пут у области заштите наслеђа, савременог стваралаштва, дистрибуције и образовања, преношења управе и регулације културних индустрија.

Након Другог светског рата, Министарство за културне послове је као примарни циљ имало промоцију савременог стваралаштва у свим уметничким дисциплинама и шире учешће у културним активностима, посебно у области позоришта, музике и баштине. Француска је географски подељена на 96 жупанија и седамдесетих година дошло је до потписивања првог споразума о њиховом равномерном културном развоју.

³⁴ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/france/france_112016.pdf

Доласком Франсоа Митерана на власт почетком осамдесетих година почиње златно доба француске културе. Он је за 12 година повећао буџет за културу од 2,6 милијарде франака у 1981. до 13,8 милијарди у 1993. години. У том периоду отворено је преко 8000 нових радних места у култури и уопштено говорећи, овај период показује квантитативни помак у креирању културне политике, уз незапамћено повећање финансирања и структура културе и повећање обима активности министарства. Културна политика је стекла популарност и признање.

Од првих договора о театралној децентрализацији крајем четрдесетих година прошлог века, преко статута и споразума о културном развоју у седамдесетим и осамдесетим, до партнерства на више нивоа у овом веку, француска културна политика се спроводи у оквиру територијализованог управљања задругом, заснованим на споразумима и партнерствима.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Модел француске културне политике карактерише значајна акција јавних власти. Поред законских и регулаторних аспеката које администрира држава у погледу културних актера, робе и активности, националне, локалне и регионалне владе издвајају значајна средства различитим културним областима. Специјализоване јавне службе администрирају ову акцију на различитим нивоима.

Једнак приступ култури за грађане је уставан: држава је дужна да обезбеди да сви људи буду потенцијално способни да учествују у културном животу. Француска признаје да је култура саставни део укупног развоја, укључујући социјални и економски развој, а култура се сматра кључним фактором у осигурању квалитета живота и испуњавања сваког појединца.

Национална дефиниција културе

Културна политика француске владе приступа појму културе у далеко ширем смислу него што би сугерисала строга дефиниција ове речи. Напротив, културна политика Француске заснована је на далекосежном задатку и универзалној визији културних феномена.

Циљеви културне политике

Од оснивања Министарства културе 1959. године, два главна и унакрсна циља су оријентисала и мотивисала културну политику коју су у Француској водиле различите власти и владе.

С једне стране, културна демократизација која за циљ има широко распрострањен приступ конвенционалној понуди која се сматра репрезентативном високом културом, баштином и уметничком изврсношћу, док је са друге стране, овај приступ који се може сматрати рестриктивним, а понекад и елитистичким, допуњен приступом културне демократије, који проширује садржај и разматрање израза и уметничких и културних захтева у свим својим различитостима, без хијерархијског приступа: проширење обима активности министарства, подршка настајућим праксама или креативним дисциплинама које су раније сматране "мањом уметношћу", као што су уличне и циркуске уметности, стрипови, мода и декоративне уметности, цез...

У овом контексту, културни развој се односи на потрагу за балансом између ова два режима културне политике, без елитизма или демагогије, како би се усагласили високи стандарди и отвореност.

ХОЛАНДИЈА³⁵

Историјски контекст

Краљевина Холандија је суверена уставна монархија са територијама у западној Европи и на Карибима. Једна је од земаља оснивача НАТО савеза и Европске уније, а према последњем попису има нешто више од 17 милиона становника.

Културна политика у Холандији заснована је на претпоставци да држава треба да се дистанцира од вредносних пресуда о уметности. Уметнички развој је стога резултат активности приватних грађана и великог броја фондација, од којих су многе повезане са културом. У владин портфолио уметност и култура су уведени 1918. године, уз формирање Министарства просвете, уметности и науке.

Тридесетих година влада је почела да спроводи политику у вези са медијима. Након периода немачке окупације (1940-1945), дошло је до проширења владине подршке новим областима као што су филм, позориште и књижевност. Финансијска подршка била је знак који је био намењен поправљању поремећаја односа између уметника и друштва. У то време генерално је претпостављено да државна помоћ за уметност и културу треба да буде само у ограниченом временском периоду.

³⁵ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/the_netherlands/Full-country-profile_The-Netherlands.pdf

Од шездесетих година идеолошки стубови постепено постају мање важни у холандском друштву, док је разноликост у уметничком изразу постала је важнија. Да би подржао што више различитих индивидуалних израза културе, влада је почела да субвенционире радове засноване на новим критеријумима - уметничком квалитету.

У седамдесетим годинама, културна политика је постала све већи део владине политике социјалне заштите, док су у деведесетим културне организације охрабрене да постану независније финансијски и да гледају на своје тржиште, односно своју публику.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Према Акту о културној политици из 1993. године министар образовања, науке и културе дужан је да достави меморандум културне политике сваке четири године. Овај план разматра све предвиђене и завршене активности, чиме систем финансирања омогућава уметничким и културним институцијама да усвајају програме дугог дмета у сазнању да имају довољну финансијску подршку. Министар културе је, по закону, одговоран за стварање услова који подстичу одржавање, развој и ширење (како социјално тако и географски) културног израза, или га шири на било који други начин, док институције културе које желе да се пријаве за структурне субвенције морају поднети захтев годину дана пре почетка новог културног периода.

Национална дефиниција културе

Као што је случај са већином других европских земаља, Холандија нема националну дефиницију културе, јер се термин "култура", као и изрази "културни сектор" и "креативна индустрија", могу се тумачити на различите начине. Постоји неколико дефиниција појма "креативна индустрија". У ширем смислу то се користи за означавање сектора културе у целини, док се ужа дефиниција односи на комерцијалне дизајнерске дисциплине, примењену уметност, а понекад и на медије, филм или плес.

Циљеви културне политике

Иако се холандска културна политика преформулише сваке четири године, у пракси постоји висок степен континуитета. Интернационализација, учешће, образовање, иновације, развој талената, предузетништво и очување културног наслеђа већ дуго су приоритетне области.

ХРВАТСКА³⁶

Историјски контекст

Република Хрватска је унитарна парламентарна држава у западном делу Балканског полуострва. Од 2009. године је чланица НАТО-а, а од 2013. и Европске уније. Према последњем попису има око 4,2 милиона становника.

Појам Хрватска у модерној историји први пут се помиње 1939. године када је у оквиру Краљевине Југославије створена Бановина Хрватска. Након Априлског рата 1941. године створена је Независна Држава Хрватска која је као савезник нацистичке Немачке постојала до маја 1945. Након тога Хрватска је постала федерална јединица у оквиру Југославије.

Њена културна политика била је осмишљена да оствари мисију изградње социјалистичке културе. У уметности владао је канон социјалистичког реализма, а науком и образовањем управљао је канон дијалектичког и историјског материјализма. Наслеђена културна инфраструктура реконструисана је и реорганизована у складу са новим друштвеним системом.

Средином педесетих уведен је систем самоуправљања, а културни и други јавни домени су децентрализовани и регулисани на нивоу шест конститутивних република. Шездесете и седамдесете године биле су тренутак

³⁶ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/croatia/croatia_072016.pdf

када су културни професионализам и креативност наглашени као одраз мултиетничког карактера земље. Западни утицаји, углавном рефлектовани у модернизацији, и глобална отвореност земље, преко политике несврстаности, довели су до разних културних утицаја. Идеолошка контрола над културом је опуштена, праћена политичком либерализацијом и већом аутономијом република у федерацији.

Током деведесетих година, културна политика независне Хрватске била је политички и административно централизована и инкорпорирана у свакодневни живот са посебним нагласком на националне традиције. У формалном смислу, политика је формулисана уопштено, наглашавајући тржишни приступ, слободу креативности и професионализам. Културно планирање и финансирање дали су приоритет активностима "националног интереса" у култури и оставили све остале активности на тржишту у развоју и невладиним организацијама.

Од 2000. године, када је изабрана нова коалициона влада, постојала је шира примена културне политике са посебним нагласком на плуралистичке културне оријентације. Урађен је уравнотеженији приступ традицији и нова евалуација националних и мултикултурних компоненти, заједно са корацима за даљу децентрализацију и директну сарадњу са НВО.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Општи циљеви културне политике у последње две деценије обухватили су следеће вредности: културни плурализам (естетски и мултиетнички), креативна аутономија, повећање и диверзификација извора за финансирање културе, полицентрични културни развој, подстицање културног учешћа и сарадње. Најамбициознији циљ је довести културу у средиште интересовања свих становника земље.

Национална дефиниција културе

Стратегија развоја културе из 2002. године дефинише културу на следећи начин:

"Сви облици интелектуалног и уметничког изражавања симболичког друштвеног идентитета, припадности, понашања и обичаја и таквих

индустријских производа, укључујући и медије, произведени су за провођење слободног времена и обликовање ставова људи".

Циљеви културне политике

Принципи промовисања идентитета и различитости, подржавајући креативност и учешће у културном животу успостављени су 1990. године као део прокламованих циљева културне политике у Хрватској и од тада нису битно промењени. Ови принципи се примењују на следећи начин:

- ❖ диверзификација се подстиче културном креативношћу и иновацијама; толеранцијом и укључивањем културних мањинских група, те финансирањем активности различитих културних интереса;
- ❖ подршка за креативност кроз фискалне мере као што су плаћање социјалних, здравствених и пензионих накнада за регистроване слободне уметнике и подршка за учешће финансирања аматерских уметничких удружења; и
- ❖ афирмацијом идентитета и динамичком реконструкцијом кроз интеракцију између културних традиција и културног развоја.

ЧЕШКА РЕПУБЛИКА³⁷

Историјски контекст

Чешка република је континентална земља средње Европе. Чланица је НАТО савеза од 1999. и Европске уније од 2004. године. Према последњем попису има око 10,5 милиона становника.

У чешкој савременој историји, сектор културе је блиско повезан са образовним сектором, који наставља традицију која потиче из времена Аустро-Угарске монархије. Министарство просвете основано је новембра 1918. и постојало је под тим именом до јуна 1942. године, када је његово име промењено у Министарство просвете и едиције народа. После 1945. године, Министарство просвете и едиције народа и Министарство за информисање постали су надлежни за културу.

У време прве републике, култура је првенствено била повезана са просветљењем, која се одвијала на нивоу добровољних удружења, а не државе. У то време није постојала државна културна политика и само је кроз законодавство утицала држава на културне и образовне активности.

После Другог светског рата, територија Чехословачке пала је под сојетски утицај. Ово је био један од главних разлога зашто су комунисти преузели власт 50 година након "фебруарске револуције" 1948. године. Држава

³⁷ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/czech_republic/czech-republic_092015.pdf

је 1960. године, променила своје име у Чешкословачку социјалистичку републику. Методе тоталитарне моћи и економских проблема изазвали су све већи отпор, који је кулминирао Прашким пролећем 1968. године и општом либерализацијом у свим областима, укључујући и област културе. Сви ови напори били су потиснути у августу исте године уз инвазију трупа Варшавског пакта. Након неуспешног покушаја демократизације уследила је такозвана нормализација након 1969. године што се може описати као период када су сви појединци и активности који су били против совјетске окупације прогоњене од стране државе. Многе важне чешке личности из области уметности и културе биле су прогоњене у то време. Почетком осамдесетих година притисак на демократију почео је да расте интензивније, што је резултирало "Плишаномреволуцијом" у новембру 1989. године. Овај процес доноси суштинске политичке, друштвене и економске промене чехословачког друштва и промену облика културе у Чешкој. 1993. године, Чешка и Словачка федерална република су се поделиле у две независне државе - Чешку Републику и Словачку Републику - након заједничког договора обе федерације.

До 1989. године постојала је густа мрежа идеолошки контролисаних и издвојених културних објеката - библиотека, културних центара и кућа, биоскопа, позоришта, музеја, споменица, опсерваторија итд. Ова мрежа била је централизована педесетих година и структурно реорганизована седамдесетих. Почетком деведесетих прошла је масовну приватизацију и денационализацију. Денационализација културних објеката била је веома важан корак у процесу демократизације.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Коначна визија будућег стања подршке култури изложена у Државној културној политици за период од 2015. до 2020. године заснива се на претпостављеном успешном управљању приоритетима, циљевима и мерама утврђеним у владином званичном програму којим ће:

- ❖ државни трошкови за подршку култури достићи 1% трошкова државног буџета;
- ❖ се културно разноврсно друштво фокусирати на подстицање иновација и коришћење опипљивог и нематеријалног културног наслеђа у оквиру различитих друштвених група на регионалном

нивоу и у локалним асоцијацијама, наглашавајући подршку индивидуалном културном изражавању;

- ❖ култура Чешке постати активни агент у европском културном простору;
- ❖ се повећати учешће грађана у културним догађајима;
- ❖ држава универзално подржавати прилив ванбуџетских ресурса у културни живот и користиће економску, регионалну и пореску политику да стимулише активну улогу културе у развоју друштва;
- ❖ држава подржати културне вредности које воде култивацији човечанства, сарадње, саосећања и одрживости људског друштва;

Национална дефиниција културе

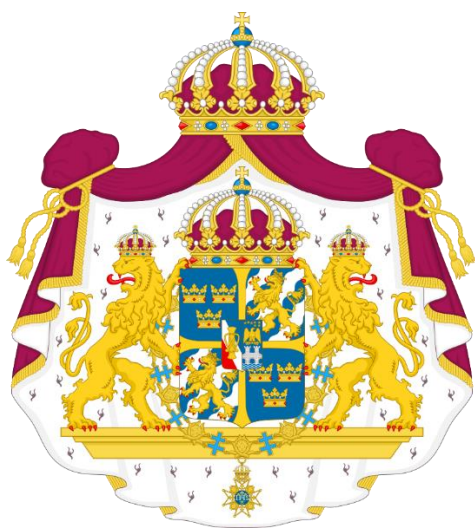
Култура се дефинише као важан фактор у животу грађанског друштва који у основи доприноси његовој интеграцији у целини. Она доприноси интелектуалном, емоционалном и моралном развоју сваког грађанина и у том погледу има едукативну функцију. Култура повезује Чешку републику са спољним светом и истовремено га разликује од њега.

Циљеви културне политике

Државна културна политика има пет приоритетних циљева:

1. Подршка идентитета, културне разноликости и интеркултуралног дијалога;
2. Развијање креативности кроз подршку културним активностима и стварању културних добара, пружање културних услуга, рад са јавношћу, подршка за приступ култури и унапређивање партиципативне културе за олакшање социјалне интеграције;
3. Чување културне баштине као окружења које погодује развоју креативности;
4. Коришћење културне баштине и културних активности, услуга и роба за развој привреде и повећање конкурентности и подржава мобилност;

5. Стварање ефикаснијег окружења за подршку културним активностима, пружање јавних културних услуга, развој културних добара и очување културног наслеђа.

ШВЕДСКА³⁸

Историјски контекст

Краљевина Шведска је нордијска земља у северној Европи. Чланица је Европске уније од 1995. године и према последњем попису има око 9,7 милиона становника.

Иако су многе њене институције много старије, шведска културна политика у савременом смислу појавила се између 1920. и 1970. године и након консолидовања 1974. године остала је релативно стабилна до сада. Културна политика обликована током XX века, и даље је у великој мери на месту, упркос растућој тенденцији промена, посебно на локалном и регионалном нивоу.

Од тридесетих година XX века, главна одлика шведске културне политике била је нагласак на једнаком приступу квалитетној култури. У педесетим и шездесетим годинама, владе социјалдемократије наставиле су ширити државу како би створиле свеобухватни систем социјалне заштите. Током шездесетих година политичка активност у дебатама о културној политици драматично се повећала, што је резултирало првим општим циљевима културне политике 1974. године. Модел демократске социјалне држа-

³⁸ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/sweden/sweden_112016.pdf

ве културне политике је тада институционализован. Створена је и нова државна агенција, Шведско веће уметности. Док су циљеви културне политике утврђени у то време били резултати иницијативе националне владе, најзначајнији резултат је можда био значајно јачање регионалних и општинских ресурса за производњу и дистрибуцију културног квалитета.

Од деведесетих година најзначајније промене у општим условима културне политике су резултат повећања регионализације, глобализације и нових медија; нарочито, повећани покрети људи, културни производи и културни утицаји преко националних граница били су главни утицаји на развој уметности и културе, као и на културну политику.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Шведски модел културне политике до недавно је обележен снажним националним нивоом, са већином својих овлашћења инвестираних у владине агенције под вођством директора и одбора постављених од стране владе, укључујући представнике релевантних области и професија. Сложеност шведског модела културне политике открива велики број хетерогених јединица које су директно подређене или финансијски зависне од Министарства културе.

Поред тога, постоји традиција поштовања аутономије уметника и културних професионалаца у питањима садржаја и квалитета културне продукције.

Национална дефиниција културе

У формулисању првих циљева културне политике 1974. године, културна политика укључивала је мере у области "језика, сцене, слика, звука, и у областима медија и комуникације, одређене мере у областима образовање одраслих и организационе активности, као и мере за очување и оживљавање културног наслеђа.

Циљеви културне политике

Циљеви шведске културне политике су слични циљевима на нивоу ЕУ и међу осталим чланицама, а подразумевају промоцију културне разноликости, подршку креативности, учешће у културном животу и поштовање културних права.

Ш П А Н И Ј А³⁹

Историјски контекст

Краљевина Шпанија је држава на југозападу Европе. Чланица је НАТО савеза од 1982. године и Европске уније од 1986. године. Према последњем попису има око 46,6 милиона становника.

Развој демократске културне политике у Шпанији не може се схватити без свести о дугом диктаторском периоду између 1939. и 1975. године. Победа националиста у грађанском рату од 1936. до 1939. године довела је до диктатуре генерала Франка. У првом периоду очишћене су академије и културне институције, а многи научници и уметници су прогнани у иностранство. Законом из 1938. године наметнута је цензура и државна монополска контрола над информацијама. Јединствена политичка странка контролисала је моћну машину за штампу и пропаганду. Званична култура Франкоизма комбинирала је жесток национализам са једнако жестоким католицизмом. Његова уметничка предиспозиција била је за традиционалне стилове.

Након Франкове смрти 1975. године Шпанија је била много модернија и отворенија земља од свог политичког режима. Прве владе обновљене монархије увеле су одлучне реформе закона о штампи. Устав из 1978. го-

³⁹ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/spain/Full-country-profile_Spain.pdf

дине и повеље регионалне аутономије основане под његовим окриљем, покренули су период слободе штампе и уметничког изражавања, у комбинацији са већом државном активношћу у ширењу културе и дајући пуно признање културној и језичкој разноликости Шпаније.

Од 1982. године, различите социјалистичке владе су нагласиле потребу да држава буде присутна у оним областима у којима би вероватно недостајала приватна иницијатива. У почетној фази, до 1986. године, главни циљ био је очување значајно погоршаног историјског и уметничког наслеђа, реновирање позоришта и аудиторијума и субвенционисање уметничког изражавања. У другој фази, од 1986. до 1996. године, власти су организовале низ догађаја којима су своју културну политику довели у први план и пажњу јавности.

Од друге половине деведесетих, приступ културној политици је био да обезбеди културну неутралност државе и да препозна регионалну културну разноликост. Иако се чини да је нагласак стављен више на "гледање на баштину", уметничко стваралаштво није претрпело последицу.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Шпанска културна политика је од 1977. године доживела дубоке и брзе промене. Културни модел демократског периода комбиновао је одлучност државе да негује културу са масовном децентрализацијом административних средстава, у складу са правилима за територијалну владу утврђену Уставом из 1978. године. Овај модел је такође покушао да подржи повећање учешћа приватних компанија и цивилног друштва у вођењу културе земље. Међутим, модел је доживио велике промене у последње три године, као резултат економске кризе, али и поновног централизовања тенденција у новом Министарству образовања, културе и спорта.

У сваком случају, од демократије, постојала је жеља да се постигне веома тражени "европски стандард" у погледу понуде и потражње у култури.

Национална дефиниција културе

Нигде није дефинисана "култура" у документима културне политике. Како Министарство образовања, културе и спорта признаје у уводу је-

дног од својих периодичних извештаја о законодавству у области културе, "концепт културе изражен у Уставу из 1978. године је изузетно лабав и флексибилан".

Циљеви културне политике

Приступ култури и учешће у културном животу спадају међу главне циљеве шпанске културне политике. Међутим, стварање потражње, ван сфере масовне културе, испоставило се да је нешто сложеније него што би почетни ентузијастички веровали. Исто тако, демократизација културе, која се схвата као право грађана да говоре о томе како је културолошки живот њихових заједница дефинисан, оставља значајан простор за развој у потрази за потпуно заокруженом шпанском културном политиком.

С Р Б И Ј А⁴⁰

Историјски контекст

Република Србија је унитарна парламентарна уставна република која се налази у центру Балканског полуострва, на раскрсници путева средње и југоисточне Европе. Према последњем попису има око 7 милиона становника.

Србија постоји као држава још од почетка IX века међутим након пада Смедерева 1459. године била је под турском влашћу наредних неколико векова. Почетком стварања модерне српске државе сматра се 1804. година и подизање Првог српског устанка. Аутономију унутар Османлијског царства добија 1830. године, а за самосталну државу призната је 1878. године на Берлинском конгресу као Кнежевина Србија. Краљевина постаје 1882. године и као таква постоји све до 1918. године када, након присаједињења Црне Горе, Срема, Баната и Бачке, са Државом Словенаца, Хрвата и Срба ствара Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Та држава 1929. године мења назив у Краљевина Југославија и као таква постоји све до 1941. године када је након Априлског рата нацистичка Немачка распарчава стављајући територију Србије под својом директном контролом. Након Другог светског рата Србија је била део Демократске Федеративне Југославије (1945), Федеративне Народне Републике Југославије (1945.-1963), Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (1963.-1992), Савезне Републике Југославије (1992.-2003) и Државне заједнице Србије и Црне Горе (2003.-2006), све док 2006. године није повратила своју самосталност.

⁴⁰ https://www.culturalpolicies.net/wp-content/uploads/pdf_full/serbia/serbia_092018.pdf

Развој културне политике у Србији у последњих педесет година може се испитати у пет главних фаза политичких промена:

Прва фаза - Социјални реализам и репресивни културни модел (1945 - 1953): Прва фаза се може карактеризирати друштвеним реализмом копираним из Стаљиновог модела културе. Функција културе у идеолошком смислу била је утилитарна и није потакла идеју о култури као пољу за индивидуалну слободу било које врсте. На срећу, ова фаза је била кратка и праћена је периодом прогресивне културне акције.

Друга фаза - Демократија у култури (1953-1974): У оквиру друге фазе могу се идентификовати два паралелна културна догађаја; један је и даље био под јаком државном и идеолошком контролом, док је други, који је био креативнији и живљи, полако добио уметничке слободе. До краја шездесетих и почетка седамдесетих, установљене су многе нове институције и престижни међународни фестивали за различите уметничке форме. Створена је и велика мрежа општинских културних институција, као што су културе културе, библиотеке и биоскопи. Истовремено, многи појединачни уметници су санкционисани и забрањени су њихови радови (филмови, позоришне представе, продукције, књиге итд.). То није била званично проглашена политика, већ се остваривала кроз политички и идеолошки притисак.

Трећа фаза - Децентрализација и самоуправљање (1974 - 1989): Ова трећа фаза је посебно позната по специфичним политичким иницијативама за децентрализацију културе широм бивше Југославије. Србија је имала неке додатне специфичности у вези са својим мултиетничким и мултикултуралним карактером. Две аутономне покрајине (Војводина и Косово и Метохија) добили су пуну надлежност за културну политику као резултат њихове мултиетничке и културне структуре. Целокупни културни систем трансформисан је током овог периода. Уведене су самоуправне заједнице од интереса и "слободне размене радне снаге" омогућиле су блиске везе међу културним институцијама и локалним економијама путем, на пример, позоришних заједница, приватних галерија итд. Средином осамдесетих година снажно националистичко кретање појавило се међу званичним и незваничним политичке и културне институције.

Четврта фаза - Култура несналажења (1990 - 2000): Србији и Црној Гори недостаје општи концепт или стратегија за културу, као и јасна дефиниција културне политике. Ова двосмисленост је, стога, маргинализовала културу као креативни импулс и процес у модернизацији друштва и истакла своју улогу као "чувар" и промотер националног идентитета. Самоуправа је укинута као систем, а културне институције су враћене државним / општи-

нским властима, номинирале су директоре и контролисале своје активности.

Пета фаза - Култура у трансформацији (2001 – до данас) : Посебан акценат је стављен на реформе главних националних културних институција и јавног сектора уопште, захтевајући увођење нових менаџерских и маркетиншких техника.

Културна политика заснована је на кључним принципима: трансформација, рационализација, концентрација и иновација, са циљем процене стања свих институција културе и стварања потенцијала за предузетнички приступ у култури.

Главне карактеристике тренутног модела културне политике

Српски модел владе разликује се од модела које су усвојиле различите земље Источне Европе због свог наслеђа самоуправе. У овом систему постојала је релативна слобода за уметничку продукцију, а већина културних институција су у власништву градова. Од 1980. године уметницима је пружена могућност да се организују у групама и производе и продају сопствени посао.

Треба узети у обзир да је садашњи систем институција, уметничких група, па чак и уметника створен и развијен на територији бивше Југославије, посебно у граду Београду. Због распада бивше Југославије, културна продукција је изгубила публику, читаоце и тржиште.

Тренутни модел културне политике се незнатно променио: кључна компетенција за доношење и финансирање културне политике је одговорност Министарства културе, а уведене су и нове процедуре. Механизам грантова је мало побољшан. Позиви су отворани на време, резултати су објављивани како је планирано, министри нису интервенисали као што је био случај ранијих година, чиме је ојачан демократски елемент. Процес одлучивања за сва отворена такмичења пренет је на независне комисије, због чега је тренутни модел културне политике описан као комбиновани етатистичко-демократски модел. Постоји много различитих комисија и жирија за различита такмичења у области културе и медија.

Национална дефиниција културе

Од ступања на снагу новог Закона о култури, постоји званична дефиниција културе у српској културној политици. Међутим, употреба речи "култура" има неколико нивоа значења у статутима Министарства и другим програмским документима, као што је случај свуда на свету. У ужем смислу појам културе се користи у областима надлежности у оквиру Министарства културе, као што су: културни системи (процедуре креирања политика и мрежа институција и организација), уметност, уметничка продукција, дисеминација и учешће, пројекти и наслеђе... У ширем смислу, култура обухвата и уметничко образовање, истраживање у области уметности и културе, социјално укључивање и културни туризам - области одговорности које се налазе у другим министарствима унутар Владе Србије.

У најширем смислу, реч култура се односи на животни стил, вредности и визију српског мултиетничког друштва. Веома често се појам културе користи у овом најширем смислу: јавни дискурс владиних званичника, наглашавајући важност промена вредности унутар културног система укључујући норме, мишљења и стил живота, као што је "деконтаминација" културе, декомерцијализација, борба са потрошњом и шовинизмом, с једне стране, или недавно, борба против глобализације, западних утицаја, анти-партијских осећања у култури, са друге стране. Истраживање о културним праксама становништва засновано је на овом широком концепту културе, показујући разлике у културном моделу у српском становништву,

Уопштено говорећи, култура се и даље схвата као високи стандард естетике, образовања, комуникације и живљења.

Циљеви културне политике

Културни систем има за циљ да гарантује апсолутну слободу уметничког изражавања, једнакост за све културе у Србији, очување културних различитости и мањинских идентитета, поштовање интелектуалне и уметничке својине и њеног европског карактера. Главни циљеви су дефинисани као:

- ❖ усклађивање културног и медијског система са стандардима које су поставили УНЕСКО, ЕУ и Савет Европе - развој културног система;
- ❖ успостављање модерног, ефикасног, рационалног и креативног система управљања културом (стварање нових организационих

структура као што су Национални књижни центар, Музички центар итд.);

- ❖ очување културног наслеђа и његово интегрисање у савремене културне трендове широм света;
- ❖ развој креативности и уметничке продукције кроз подршку изврности и условима рада у свим гранама уметности;
- ❖ подизање нивоа учешћа у свим облицима културних пракси на целој територији Србије - децентрализација и укључивање као задаци;
- ❖ интернационализација српске културе - активно учешће уметника и уметничких дела на различитим догађајима, умрежавању и заједничким уметничким пројектима, у региону, Европи и свету;
- ❖ побољшање квалитета у медијској продукцији и емитовању програма.

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА КУЛТУРЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ОД 2020. ДО 2029.⁴¹

(Извод из предлога Стратегије)

Увод

Стратегија развоја културе Републике Србије⁴² садржи одређења државе и дефинише стратешке приоритете и правце развоја културе у Србији од 2020. до 2029. године. Стратегијом се поље културе утврђује као једна од кључних димензија одрживог развоја Србије. То значи да је основни стратешки циљ допринос развоју друштва у Србији, културном животу њених грађана и евроинтеграцијама и то заштитом, изучавањем и представљањем културног наслеђа и подстицањем уметничког стваралаштва. Стратегијом се реагује на кључне потребе система културе, друштва у целини и културне дипломатије и међународних односа.

Стратегија развоја културе у Србији настоји да уважи, вреднује, очува и развије све оно што је, као жива и продуктивна традиција, свака епоха и културно-цивилизацијска формација трајно приложила целини културе грађана Србије и Срба на ширем културном простору.

Димензије српске културе које препознајемо и негујемо:

- ❖ Словенска: ова димензија укључује не само давну културну историју – старословенско језичко заједништво или црквенословенско раздобље наше књижевности, већ и новију историју коју одликују јужнословенска културна прожимања, као и данашње везе српске културе са другим, суседним и удаљенијим, словенским културама, као и њихове узајамнеутицаје;
- ❖ Византијска: вредности нашег средњовековног градитељства, сликарства, књижевности и философије, са Светим Савом као

⁴¹ <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/4476/strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029--godine.pdf>

⁴² Влада Републике Србије усвојила је 13. фебруара 2020. године Стратегију развоја културе од 2020. до 2029. године са Акционим планом чији је нацрт предложило Министарство културе и информисања након дораде првобитног предлога тог стратешког документа који је дефинисан за период 2017-2027.

средишњом националном фигуром, али и вертикала која нас спаја с античким и средњовековним културним наслеђем источног Медитерана, а онда и с нововековном рецепцијом тог наслеђа у земљама савременог Источног хришћанства;

- ❖ Старобалканска: ову димензију чини фолклорно, музичко, градителско, језичко, па и кулинарско, наслеђе заједничко народима Балканског полуострва, специфична димензија културе, цивилизације и менталитета, коју препознајемо у делима Борисава Станковића или Иве Андрића, а која нам је умногоме заједничка с културом суседних народа на југоистоку Европе што укључује и значајну оријентално-исламску компоненту;
- ❖ Херојска: то је димензија Косовског завета, која духовно претпоставља материјалном и која обезбеђује самоочување друштва пред егзистенцијалним и идентитетским изазовима, не само наша средњовековна витешка култура већ и култура наших предака, сељака ратника, и оних у Првом српском устанку, и оних у Првом светском рату, од оних који су савладали османлијску окупацију до оних који су учествовали у антифашистичкој борби, пружали отпор нацистичкој окупацији и касније бранили слободу и друге вредности свога и општег наслеђа;
- ❖ Просвећено-европска: ова димензија почива на нововековним културним идеалима Западне и Средње Европе које прихвата српска култура, на идеалима рационалности, модерности и просвећености. Ова димензија српске културе наглашава слободу личности и стваралаштва, слави креативност, иновацију, експеримент, али која жели да негује и толеранцију према непознатом и другачијем;
- ❖ Демократска: то је димензија културе која је народни језик узела за књижевни, идеја да култура не сме да припада само елитама, да је култура која не прожима друштво осуђена на одумирање, да живу културу не чине институције у којима се престоничка елита самозабавља, већ установе које подстичу и препознају уметничке подухвате људи из свих сегмената друштва и који културу настоје да учине свакодневицом читаве заједнице;
- ❖ Контактна, или димензија отворености: српска култура свој европски контекст показује и у оквиру процеса европских интеграција, при чему, у тежњи за равноправним и видљивим учешћем у европској породици народа, прилаже специфичности со-

пственог културног доприноса, традицијског и савременог, инсистира на тачкама повезивања с културама ужег региона и осталих држава Европе. Ради постизања речених циљева, и у области културе значајну потпору Србија очекује од европских установа, а сама чини знатне напоре да се унапреде сви видови културне сарадње и прожимања.

Негујући наведене димензије српске културе, на најбољи начин чувамо и негујемо културни идентитет, те одржавамо осетљиву равнотежу између отворености националне културе и заштите од утапања у масовну културу глобалистичког конзумеризма. Српска култура је вековима примала утицаје из разних праваца, а повремено била у прилици да сама зрачи утицајима. Отвореност за културне утицаје битан је елемент виталности друштва, али овај принцип не сме да угрози темељно опредељење за развој и напредак националне културе, већ мора да донесе широк увид, узор и охрабрење за напредак, свест о повезаности са достигнућима других народа и мотив да се култури пружи амбијент за њен пуни замах. Упркос видљивим ефектима процеса глобализације, национална култура треба да остане чврст ослонац заједници да у њој тражи и проналази исходиште за даљи развој и обнову. Културна политика мора се кретати на подједнаком одстојању између изазова културног етноцентризма, с једне стране, и опасности процеса акултурације, с друге стране. Свака национална култура почива на јасној представи о сопственом идентитету, али и на могућностима ширења и отварања њених развојних перспектива и њене провере на међународном, мултикултурном и транскултурном пољу.

Основни круг идентитетских феномена чине: језик и књижевност, свест о историји и религијској припадности, обичајима, начину живота, особеним облицима духовноисторијског сазнања, менталитетски обрасци, те свеколика представа народа о самоме себи. Културни значај друштвених и хуманистичких наука, које проучавају ове појаве, веома је велик, па би развоју тих наука требало посветити примерену пажњу. Сувише дуго из идеолошких разлога ометано, изучавање и ширење научно утемељених сазнања о геноциду над српским народом током читавог XX века остаје задатак не само историјских наука него и чинилаца који утичу на изградњу идентитета и веродостојне културе сећања, не запостављајући ни чињенице које не иду српском народу уприлог.

Република Србија свој савремени идентитет третира као кохезивни и инклузивни фактор друштва, и огледа се у заједничком наслеђу свих гра-

ђана Србије и интеркултурном дијалогу на свим нивоима. Савремена култура Републике Србије базира се на култури сећања и разумевања, на активном доприносу развоју регионалног и европског културног простора, као и на интернационализацији као фактору општег развоја, позиционирања и увећања угледа у међународном контексту.

Наша земља има довољно разлога да се својом културом поноси, али и да, без нарцизма или комплекса инфериорности, буде отворена за најбоље из других култура. Културни раст нашег народа у XIX и нарочито XX веку, у већини уметничких области и код пробраног низа изузетних ауторских појединаца у књижевности, музичкој и ликовној уметности, градитељству, сценским уметностима и филму, говори у прилог потреби за продуктивним дијалогом између националних и интернационалних подстицаја устваралачким праксама. Управо тако засновани уметнички подухвати дали су најпунији израз овдашњих уметничких могућности и одјекнули у другим културним срединама.

На овој генерацији културних и јавних посленика јесте да допринесу превладавању непродуктивних сукоба међу сучељеним културним елитама, како би укупни амбијент учинили прихватљивијим и предали га новој генерацији у бољем стању. За то су потребни јасна стратегија, примењив правни оквир, снажна институционална мрежа и одлучно опредељење да је, поред неопходне економске стабилности и финансијског просперитета државе и нације, управо култура подручје које омогућава трајање и опстанак.

Начела стратешког развоја културе заснована су на следећим принципима:

- ❖ опредељености за заштиту и неговање националне културе
- ❖ заштити културних права националних мањина
- ❖ унапређењу узајамног разумевања и равноправном укључивању осетљивих група у културни живот, култури као фактору друштвене кохезије, културном и језичком диверзитету и интеркултурном дијалогу, културној разноликости подстицању и промовисању уметничког стваралаштва као слободног израза људског духа, уметничке изврности, експеримента и иновације
- ❖ широкој доступности културе и равноправном и активном учешћу у културном животу, развоју публике и културних потреба свих грађанана, а посебно деце и младих, културној демократији, аматеризму, партиципацији

- ❖ заштити и вредновању културног наслеђа као необновљивој и јединственој заоставштини
- ❖ развоју међународне културне сарадње и доприношењу угледу земље усвету
- ❖ савременим моделима финансирања и схватању културе као вредног потенцијала

Културна политика заснована је на:

- ❖ ефикасној и промишљеној законодавној активности,
- ❖ одговорној кадровској политици,
- ❖ аутономији субјеката укултури,
- ❖ принципу активног учешћа грађана и стручне јавности у процесу доношења одлука,
- ❖ транспарентним процедурама доношења одлука,
- ❖ принципу стратешког управљања у култури, праћења и вредновања,
- ❖ анализама, истраживањима и статистикама у области културе,
- ❖ сагласју са другим секторима државне политике.

Стратегијом развоја културе Републике Србије дефинисана су три приоритета:

- ❖ Развој кадрова: целоживотно учење, едукација и развој нових знања и вештина, мобилност, развој нових професија у култури а посебно оних који се односе на развој публике, међународну сарадњу, нове технологије и дигитализацију у култури, развој тржишта и креативних индустрија, одговорна кадровска политика и запошљавање у култури, нове праксе и иновације,
- ❖ Развој инфраструктуре: изградња нових и реконструкција постојећих објеката, савремен изглед и дизајн објеката, техничка опремљеност, информационо-комуникациона инфраструктура, инфраструктурни ресурси за потребе дигитализације, побољшање услова заштите културне баштине, нови простори и укључивање некористићених објеката у систем културе, оснивање нових установа културе,
- ❖ Европске интеграције и међународна сарадња: учешће у програмима ЕУ, међународни професионални стандарди, европске вредности, финансијска подршка, развој заједничког регионалног и европског културног простора; стварање предуслова за развој ре-

гионалног тржишта, углед и боље позиционирање Србије, интернационализација, развој капацитета установа и организација, партнерска сарадња, отвореност и виталност.

Поред ових приоритета, у трећем делу Стратегије развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. године дефинисано је седам приоритетних подручја, посвећених следећим општим циљевима:

- ❖ Развој институционалних оквира у културном систему
- ❖ Одговорна кадровска и управљачка политика
- ❖ Равноправно учешће свих грађана у културном животу
- ❖ Развој културних потреба
- ❖ Култура међусобног разумевања
- ❖ Неговање српског језика и ћирилице
- ❖ Повезивање српског културног простора

Ови општи циљеви ће се остваривати у свим областима културног развоја, док ће посебна пажња у том процесу континуирано бити посвећивана дефинисаним приоритетима.

У четвртном делу Стратегије одређено је пет области културног развоја, у којима ће поред седам поменутих општих циљева бити остваривани и циљеви посебно везани за те области, које су:

- Културно наслеђе
- Савремено стваралаштво
- Дигитализација културног наслеђа и савременог стваралаштва
- Међуресрно и међусекторско повезивање и сарадња различитих нивоа власти
- Међународна сарадња

Како општи циљеви препознати у делу документа посвећеном приоритетним подручјима, тако и они дефинисани у поглављу о областима културног развоја разрађени су посебним циљевима и предвиђеним мерама. Акциони план садржи више детаља о остваривању постављених задатака, међу којима су и одговарајуће активности и рокови.

Начела културног развоја и културне политике, као и стратешки приоритети утемељени су у Уставу Републике Србије, међународним уговорима, споразумима и конвенцијама које је потписала Република Србија, Закону о култури, кровном документу у области културе, као и у домаћим

стратешким документима. Такође, приоритети, циљеви и мере културне политике које ова стратегија промовише базирани су на различитим истраживањима, анализама и статистикама у области културе. Важност утемељења инструмената културне политике на емпиријским подацима и анализама огледа се и у неопходности да они одговарају стварним потребама у култури.

У дефинисању циљева, сви аспекти културе су равноправно третирани и предложеним мерама је обухваћен развој културе српског народа, националних мањина и општих културних вредности, као и примена прихваћених међународних норми и образаца.

Циљеви су дефинисани по областима и укључују: културно наслеђе и савремено стваралаштво, дигитализацију, међународну и међуресорну сарадњу.

Културно наслеђе представља сегмент традиционалне компоненте културе. Културна политика у тој области подразумева одређене циљеве у области истраживања, заштите и коришћења културног наслеђа. Приоритетни циљеви су јачање институционалног оквира за стабилну, поуздану и ефикасну бригу о културном наслеђу, за његово препознавање, истраживање и вредновање, као и заштиту, презентацију и укључивање у савремене токове живота. Такође, циљеви су усклађени са савременим тенденцијама развоја система заштите културног наслеђа и евидентираним потребама активности на модернизацији мреже установа заштите у Србији. Поред овога, предвиђени су и циљеви који треба да подстакну коришћење културног наслеђа као ресурса привредног и друштвеног развоја, стручно усавршавање и специјализацију кадрова, вишестраност и способност за тимски рад, подизање свести грађана о вредностима културног наслеђа, које их повезује с њиховим окружењем и историјом и помаже у преносу вредности кроз генерације, те успостављање чвршћег партнерства између управних и стручних институција заштите културног наслеђа са другим чиниоцима који могу да допринесу његовој ефикаснијој заштити, ревитализацији и коришћењу. Наведена група циљева ће омогућити квалитетнију и економичнију употребу културног наслеђа и пратећих ресурса у складу са намерама да се убрза привредни раст и развој, нарочито у области туризма и у развоју руралних области.

Културна политика у области савременог стваралаштва, у свим облицима, првенствено је усмерена на остваривање циљева за грађење повољног стваралачког амбијента, али и за побољшање социјалног положаја уметника, посебно самосталних, као и радника у култури. Циљеви су де-

финисани у складу са анализом стања и прегледом досадашњих проблема у овој области, пре свега у финансирању. Остваривање ових циљева треба да створи услове за несметан, континуиран и квалитетнији рад уметника и радника у култури.

У књижевности, развој читалачке културе и неговање српског језика, као и језика националних мањина, подршка квалитетном издаваштву и развој енциклопедистике одређени су као приоритетни циљеви. Издаваштво представља изузетно важан инструмент за ширење културе, док развој читалачке публике има далекосежни позитивни утицај на образовање, васпитање и подизање нивоа општег образовања свих слојева становништва. У томе је средишња улога библиотечке мреже, коју треба развијати и као библиотечко-информациони систем и у функцији културних средина у свим локалним срединама.

Професионализација и модернизација система визуелних уметности и јачање капацитета рада установа и организација, интерсекторска и интересорна сарадња, развој публике, аматеризам и равномеран развој система визуелних уметности на укупној територији Републике Србије циљеви су који треба да подстакну и представе уметнички квалитетна остварења савремене визуелне уметности.

На основу евидентираног тренутног стања у области позоришта у Србији одређени су циљеви који треба да поставе основ за дугорочно улагање у обнову позоришта и позоришне инфраструктуре на свим нивоима, као и њен равномерни развој и постизање повећане доступности квалитетних позоришних програма и представа.

Уметничка игра има тренутно на располагању веома ограничен број установа културе и то само у три града у Републици Србији, па је потребно створити услове за равномерну доступност ове области свим грађанима.

Филмска уметност и аудио-визуелно стваралаштво представљају велики културни и привредни потенцијал који ће се развијати остваривањем циљева који се односе на унапређење филмске продукције, повећање броја гледалаца, дигитализацију биоскопа и развој биоскопске мреже, као и побољшање пласмана српског филма у свету.

Развој музичке уметности и дискографије може се постићи популаризацијом уметничке музике у Републици Србији, ревитализацијом и унапређењем рада постојећих и инвестиционим улагањима у развој нових капацитета, уз посебну бригу о афирмацији домаће продукције.

Дигитализација културног наслеђа и савременог стваралаштва као сегмент развоја културе и додатна вредност културним садржајима разви-

јаће се кроз остваривање циљева који подразумевају: успостављање правног оквира за регулисање процеса дигитализације, обезбеђивање отвореног приступа дигитализованој грађи, спровођење техничко-технолошке модернизације установа на свим нивоима, дигитализацију савременог стваралаштва, нарочито књижевности и издаваштва, изradу националног портала за активно, константно и интензивно представљање дигитализованог културног наслеђа и савременог стваралаштва, као и вођење статистике о квалитету и квантитету дигитализоване грађе и развој дигиталне културе и дигиталне писмености.

Интердисциплинарност представља важан приступ у дефинисању циљева развоја културе и међуресорно и међусекторско (Ђукић), повезивање и сарадња различитих нивоа власти је постављена као приоритетни циљ који ће се реализовати кроз успостављање културне улоге школе и образовне улоге установа културе, коришћење могућности у области културе за побољшање резултата образовања, успостављање и развој планске и системске сарадње између школа и културних институција.

Међуресорна сарадња допринеће развоју културе и побољшању позиције Србије као одредишта које понуду базира на богатству наслеђа и савремене културе, што подразумева развој конкурентних и атрактивних културно-туристичких производа, повећање учешћа културног туризма у приходима оствареним од туризма и повећање броја туриста и посетилаца културних локалитета и културних садржаја на локалном нивоу.

Наука такође има важну улогу у развоју културе. На првом месту, научна истраживања путем којих долазимо до података и статистика о култури (од анализе културних потреба грађана, преко мапирања културног пејзажа и система, ресурса и потенцијала, до евалуације културних политика) од суштинског су значаја за процес стратешког планирања и доношења одлука. Културна политика која је заснована на таквим подацима и анализама ствара инструменте који циљано и ефектно доприносе културном развоју и задовољењу јавног интереса у култури. Повезивање и међуресорна сарадња науке и културе кроз различита научна истраживања и она специфична, усмерена на приоритетне циљеве као што су развој капиталних лексикографских пројеката, пројеката истраживања теме геноцида над српским народом у 20. веку и сродних тема у оквиру неговања културе сећања, допринеће развоју културе и културне политике уопште, али и стручнијем, научно утемељеном и поузданијем представљању чињеница и одбрани од растућег историјског ревизионизма.

Присутност уметности и културе из Србије на међународном плану је веома значајан циљ који представља, поред промотивног и корективни фактор – одређивања и дефинисања положаја наше културе у односу на друге сродне културе. Међународна културна сарадња је један од параметара којим се потврђује успешност културне политике, квалитета и квантитета културне понуде. Она се одвија кроз билатералну, мултилатералну и регионалну сарадњу. Задати циљеви развоја међународне сарадње посебно су значајни у делу који се односи на учешће у европским програмима и пројектима, што може значајно да убрза реализацију свих дефинисаних циљева стратегије обезбеђивањем додатних средстава и јачањем људских ресурса и техничко-технолошких капацитета установа и субјеката у култури.

У стратегији су сви циљеви и мере наведене за њихово спровођење дефинисани тако да се подржи развој свих установа и других субјеката у култури и да се онима од њих који су већ достигли надпросечни ниво развоја омогуће услови за даљи напредак.

Међуресорно и међусекторско повезивање

Међуресорна сарадња односи се на сарадњу различитих друштвених ресурса (култура, образовање, наука, привреда, туризам и др.). Слично међусекторској сарадњи – повезивању јавног, цивилног и приватног сектора, међуресорна сарадња јача целокупан систем културе и њену друштвену позицију: повезаност културе и образовања доприноси развоју критичког мишљења, доживотног учења, едукативних функција установа и организација у култури, партиципацији у култури и развоју публице; повезаност културе и науке најпре је важно због успостављања културне политике базиране на подацима, статистикама и истраживањима; веза културе и привреде или туризма развија нове (пословне) моделе у култури, доприноси друштвеном и економском развоју и међународној промоцији. Међуресорна сарадња такође указује на друштвени значај културе, у чему важну улогу има и сарадња различитих министарстава и других републичких институција, аутономних покрајина, општина и градова, као и на важност третирања културне политике као значајног дела корпуса јавних политика.

Нипошто не треба заборавити и на неопходно повезивање културне баштине и савременог ставралаштва и културе, будући да се и културна баштина мора третирати савременим концептима. И обрнуто, савремена култура и уметност често реферишу на прошлост, историју и културну ба-

штину што је посебно значајно за културу сећања. Такође, сва друга повезивања као што су интердисциплинарност или интермедијалност веома су значајна приликом осмишљавања и реализације пројеката у култури.

Актуелно стање међуресорне сарадње у Србији није на задовољавајућем нивоу јер не постоји недвосмислена усклађеност и заједнички рад министарства и других тела Владе, општина и градова на развоју шире концепираних пројеката, већ је фокус стављен на појединачне ресурсе. Када је реч о стратешким документима, међуресорна сарадња јасно се истиче, али оно што остаје двосмислено и упитно јесу континуирано и детаљно извештавање, праћење и оцена постигнутих циљева и ефеката. Сарадња јавног, цивилног и приватног сектора такође је незадовољавајућа, због чега је неопходна додатна едукација професионалних кадрова.

Садашње стање и циљеви културног развоја

Полазећи од истраживања, приказ садашњег стања у култури показује да постоји основа за остваривање циљева дефинисаних у Стратегији развоја културе у Републици Србији, пре свега у погледу кључних циљева као што су: равномерно учешће грађана у културном животу (јер нема општине без макар једне установе културе) и развој културних потреба, с тим да је неопходно предузимати кораке у охрабривању одговорне кадровске и управљачке политике, јер се велики број проблема у пракси може решити одговорним управљањем. Тиме се обезбеђује и диверсификација програма и ресурса, али и успостављање активне међуресорне сарадње, почевши од Владе Републике Србије па даље, хоризонтално и вертикално.

Култура је свепрожимајућа сфера живота људи и друштва, те на њен развој утичу одлуке и активности које се доносе и предузимају у другим доменима: нарочито у образовању, економији (укључујући туризам), социјалној политици и организацији државне управе и локалне самоуправе. Од квалитета међуресорне сарадње зависе и успеси у приоритетним подручјима културног развоја (културно наслеђе, савремено стваралаштво, креативне индустрије и међународна сарадња), као и остваривања тешке повезаности националног културног простора унутар и изван Републике Србије.

Зарад остваривања сваког од овде наведених циљева неопходна је подршка кроз унапређења на плану легислативе, као и обезбеђивање услова у систему финансирања: увећање буџетских издвајања (на републичком, покрајинском и локалном нивоу) и диверсификација система финансирања,

да би се обезбедило веће учешће приватног, цивилног сектора и јединица локалне самоуправе, од средстава остварених као сопствени приходи.

Одговорна управљачка политика

Установе културе су кључни актери у спровођењу културне политике и остваривању развоја културе. Према Закону о култури, директори руководе установама, управни одбори управљају установама, док надзорни одбори надзиру пословање установа. Заједно, одговорним деловањем они значајно могу побољшати резултате пословања, те организацију, пре свега људских ресурса. Одговорна управљачка и кадровска политика почива на специфичним функцијама менаџмента – стратешком планирању, организовању, вођству и контроли. Већина проблема који се сусрећу у пракси проистичу управо из неостваривања ових функција, иако у правном оквиру нема ограничења да сама установа успостави јасне процедуре рада и критеријуме одлучивања, организује поделу послова и радних задатака, да на различите начине мотивише запослене, развије активну комуникацију с јавношћу и дугорочно, стратешки планира свој развој и развој публике. Разлози за то су недовољне управљачке компетенције руководиоца и чланова управних одбора у погледу савремених концепата управљања културним институцијама, понекад чак и када је реч о особама од угледа у областима уметности и културе. Углавном, нису донети средњорочни и дугорочни планови развоја, те се јављају дисконтинуитети у раду. Додатну неповољну околност представља чињеница да није заживео систем вредновања (евалуације), који би пружао основу за будуће планове, укључујући и план развоја људских ресурса.

Равноправно учешће свих грађана у јавном културном животу

Почевши од Устава Републике Србије, постојећи законски оквир обезбеђује потпуно и равноправно учешће свих грађана у јавном културном животу у Републици Србији. Закон о култури и истиче да се спровођење културне политике заснива на начелима: слободе изражавања у културном и уметничком стваралаштву, аутономије субјеката у култури, отворености и доступности културних садржаја јавности, уважавања разноликости културних израза, демократичности културне политике, равноправности су-

бјеката у култури и децентрализацији у одлучивању, организовању и финансирању културних делатности. Закон о локалној самоуправи налаже јединицама локалне самоуправе да се старају о томе да грађани имају могућности за задовољавање културних потреба. Национални програм, под називом Градови у фокусу, започет 2016. године, по угледу на програм „Европске престонице културе”, има за циљ унапређење капацитета у култури и развој културног сектора, кроз препознавање специфичности културног идентитета и одрживог развоја локалне заједнице. Ипак, у Србији има великих разлика у доступности културних садржаја и отежана је могућност грађана из унутрашњости да задовоље своје културне потребе.

Истраживањима⁴³ која су спровели различити актери током претходних година идентификују се суштинске неповољности, чији су узроци, између осталог:

- ❖ Несразмера у развијености културне инфраструктуре на територији Републике Србије
- ❖ Неповезаност актера у култури, на свим нивоима
- ❖ Изостанак стратешког приступа културним делатностима, нарочито на локалном нивоу
- ❖ Проблеми у просторној и техничкој опремљености објеката културе у локалним срединама, што се односи и на објекте под заштитом државе
- ❖ Недостатак кадрова образованих у области менаџмента у култури, као и за обављање послова по принципу пројектног менаџмента
- ❖ Мањак програма анимације и медијације у установама културе
- ❖ Недовољан обим културних садржаја за децу и младе, као и културних садржаја у школама и медијским програмима

---

⁴³ Истраживања Завода за проучавање културног развоја: *Локалне културне политике* (2009), *Културна политика у области културног наслеђа и трансформација институција* (2009), *Истраживање музејске публице у Србији* (2009), *Позоришна публика у Србији* (2010), *Културни ресурси округа Србије* (2011), *Културне праксе грађана Србије* (2011), *Развој биоскопа у Србији* (2013), *Програмске политике галерија у Србији и расподеле јавних средстава* (2013), *Културна политика и заводи за заштиту споменика културе* (2013). Коришћени су и следећи документи: прерађен документ *Нацрт стратегије децентрализације културе у Србији* на коме је радила Комисија за децентрализацију у Србији Министарства културе и информисања, а коју је текстуално уобличио др Предраг Цветичанин, *Стратегија развоја културе у Републици Србији 2011-2021* (радна верзија), *Стратегија развоја културе у градовима Нови Сад, Крагујевац, Ниш, Зрењанин, Панчево и други*.

- ❖ Ограничен приступ културним садржајима за особе с инвалидитетом
- ❖ Затвореност установа културе за предлоге и сугестије поводом питања програмске концепције и недовољна јавност деловања
- ❖ Недовољна видљивост рада културно-уметничких друштава и аматера, узтек спорадичну сарадњу професионалаца и аматера
- ❖ Запостављање јавних расправа у доношењу важних одлука.

Развој културних потреба

Током претходних година спровођена су истраживања чији је циљ био да испитају културне потребе и навике грађана Србије, младих и старих. Најчешће, у свим испитаним групама, културне потребе се задовољавају у приватном простору: читањем књига и штампе, гледањем филмова на телевизији или рачунару, претраживањем интернета. Резултати истраживања показују слабо интересовање за активну партиципацију (бављење уметношћу или креативним хобијем), као и за рецепцију културних садржаја у јавном простору. Изузетак су фестивали. Ранија истраживања културне понуде намењене деци, током 70-их и 80-их година XX века, показала су да се културним потребама деце и тада поклањало мало пажње те стога и не чуди мало интересовање за учешће у културном животу данашњих родитеља и њихове деце.

РЕЦЕНЗИЈЕ

„У данашњем времену култура је постала веома динамично поље истраживачких напора низа сродних и несродних дисциплина. На разним меридијанима планете трага се за дефинисањем културних потреба и изна-лажењем модела културне политике која би укључила и друштвене слојеве који су у знатној мери искључени из амбиције да се живи боље ослањањем на немерљиве духовне доприносе прегалаца из ранијих, али и из савремене епохе. Хрестоматија коју је приредио колега Јеленковић показује да – упр-кос обиљу и разноврсности приступа – нема идеалног модела културне по-литике и да нису узалудни напори да се за њима и даље трага. Компарати-вни пресек културне разноликости Европе и модела јавних политика низа земаља различитог типа друштвеног поретка и степена економске развије-ности, биће од велике користи студентима, наставницима, истраживачима културног наслеђа и савремене културе, и свима који искрено желе да се српска култура приближи оптималном моделу организовања како бисмо, у сложеним временима која долазе, и пред собом и пред светом били препоз-нати и као земља са културом, а не само са историјом...“

Проф. др Миливоје Павловић

Уз образовање, култура је далеко најважнији сегмент сваког дру-штва и налази се у сваком случају испред њега, јер је владајући културни модел тај који одређује све, па и друштво и образовање у њему. Зато су нај-просперитетнија друштва она која су одабрала културне моделе у којима је било могућно остварити најбоље потенцијале сваког посебног друштва.

У оквиру системски добро исклесаног културног модела онда се мо-гу добро развијати све друштвене активности, али то и даље не ослобађа појединца од обавезе да и у тако успешном друштву руши ограничења и окви-ре.

Управо је то најсигурнији знак успешног друштва, сигурног у себе, у своју историју и своју културу: да појединац у њему може да задржи осећај да нема тла на које се не може ослонити, и да оно нипошто не мора неминовно да буде баш оно на којем делује. Несигурност је апсолутна нужност и зато појединцу не саветујем рад него борбу. Не саветујем му мир него победу. Његов рад нека буде борба и његов мир победа. То је најбољи појединац у сваком културном моделу, и оном најгорем, и оном најбољем. И то је најбољи културни модел.

Ненад Прокић

Хрестоматија „Културна разноликост Европе и модели културне политике“ коју је приредио доц. др Предраг Јеленковић представља неопходну литературу за студенте и младе истраживаче који изучавају различите аспекте културног деловања. Ова књига, међутим, превазилази примену у настави. Сажет приказ националних културних политика европских земаља требало би да заинтересује све који раде на унапређењу националне и регионалне културне политике, раднике у култури, а посебно стручњаке које занима област културне разноликости.

Уџбеници и књиге из домена културне политике обично нису конципирани тако да читалац стекне увид у све или бар већину постојећих модела у одређеном географском простору. У том смислу, књига „Културна разноликост Европе и модели културне политике“ је посебно драгоцен јер сажима најважније чињенице на основу којих могу да се упознају основни циљеви и принципи конкретне културне политике, али и да се упореде различити механизми државне интервенције.

Поред тога, одлука приређивача да у приказ сваког модела уврсти историјски контекст и национално поимање културе омогућава да се културна политика сагледа у ширем плану који је конкретизован кроз дати модел и циљеве културне политике.

Широк спектар тренутних модела културне политике најзначајнији је сегмент хрестоматије. Ове информације довољно осветљавају однос државе према култури, актуелне приоритете, а у појединим случајевима и главне инструменте културне политике. Када се овоме додају циљеви културне политике једне државе, заинтересовани читалац добија довољно јасну слику коју даљим истраживањем може да надогради.

Извод из Стратегије развоја културе Републике Србије (2020-2029) у другом делу књиге надовезује се на претходно наведени модел културне политике Србије. Мада је садржај Стратегије вероватно познат већини оних које ова тема занима, корисно је подсетити се да се поље културе овим документом утврђује као једна од кључних димензија одрживог развоја Србије.

Доц. др Маја Вукадиновић

Хрестоматија под називом Културна разноликост Европе и модели културне политике, коју је приредио доц. др Предраг Јеленковић, представља вредан избор текстова и информација о развојним специфичностима и културним политикама бројних европских земаља, наглашавајући значај спознаје и афирмације разноликости култура које обогаћују свет у коме живимо. Ова публикација може читаоцу дати одговоре на питања попут оних зашто је култура посебно важно и осетљиво поље интервенисања сваке државе, на који начин државе трагају за проналажењем разноликих, специфичних, мање или више успешних решења која се односе на усмеравање сопственог културног развоја. Представљањем кључних поглавља предлога будуће Стратегије развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. године, аутор упознаје читаоце са приоритетним циљевима наше културне политике, остављајући им могућност поређења Србије са осталим европским земљама. Јасно се може препознати ауторова жеља да код студената, којима је ова публикација примарно намењена, допринесе позитивном вредновању културног диверзитета као колективног богатства човечанства. Уколико хрестоматија допринесе и аналитичком сагледавању различитих модела културне политике, као и критичком промишљању наше актуелне културне климе, онда ће, по мом скромном суду, остварити не само свој академски, већ и шири друштвени циљ.

Доц. др Јелена Петковић

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Павловић Шилег, Д. Спонзорство у култури. Београд: Чигоја штампа; 2013.
- [2] Хол, Е. Неми језик. Београд: БИГЗ, Библиотека XX век; 1976.
- [3] Стефановић, М. Кратки увод у историју српске културе. Београд: Гласник; 2008.
- [4] Пић, М. Sociologija kulture i umetnosti. Beograd: Naučna knjiga; 1991
- [5] Аврамовић, З. Култура. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства; 2006.
- [6] Симић-Хибер, И., Милинковић, Б. Културна права, у Културна права. Београд: Београдски центар за људска права, 1999.
- [7] Клифорд, Г. Тумачење културе (1). Београд: Библиотека XX век; 1998.
- [8] Драгићевић-Шешић, М., Стојковић, Б. Култура, менаџмент, анимација, маркетинг. Београд: Клио, Београд; 2003.
- [9] Павловић, В. Рађање модерне српске културе. Београд: Завод за проучавање културног развика; 2006.
- [10] Pieterse, J.N. Globalization and Culture: Global Mélange. Washington: Rowman & Littlefield Publishers; 2004.
- [11] Robertson, R. Globalization: Social Theory and Global Culture. London: SAGE Publications; 1992.
- [12] Петковић, Ј. Савремено друштво и културне промене. Ниш: Филозофски факултет; 2020.
- [13] Nikodijević, D. Marketing u umetnosti. Beograd: Megatrend univerzitet; 2006.
- [14] Голубовић, З. Човек и његов свет. Београд: Просвета; 1973.
- [15] Јовановић, Ђ. Прилагођавање. Београд: Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду; 2012.
- [16] Шпенглер, О. Пропаст Запада. Београд: Књижевне новине; 1989
- [17] Томић, З. Културна политика и политика идентитета. Београд: Мегатренд универзитет; 2006.
- [18] Коблер, Ф. Маркетинг у култури и уметности. Београд: Клио; 2010.
- [19] Прњат, Б. Увод у културну политику. Нови Сад: Стилос; 2006.
- [20] Вајт, Ј. Наука о култури. Београд: Култура; 1970.

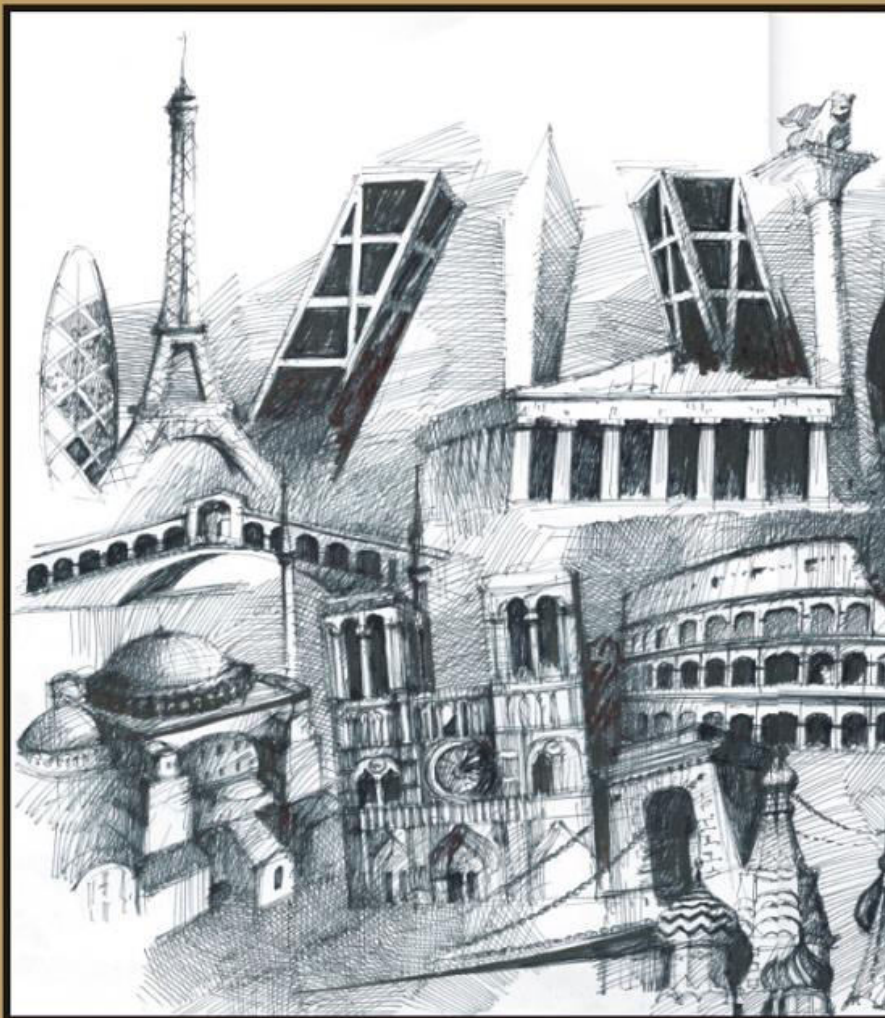
СЕЛЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЈА

- ❖ Ђукић, В. Држава и култура. Београд: Факултет драмских уметности у Београду; 2012.
- ❖ Миланков, М., Опачић, Б. Култура старења и стари у култури. Београд: Завод за проучавање културног развитка; 2012.
- ❖ Мрђа, С. Културни живот и потребе ученика средњих школа у Србији. Београд: Завод за проучавање културног развитка; 2011.
- ❖ Мрђа, С. Културни живот и потребе ученика студената у Србији. Београд: Завод за проучавање културног развитка; 2011.
- ❖ Павловић, В. Енциклопедија политичке културе. Београд: Савремена администрација; 1993.
- ❖ Субашић, Б., Опачић, Б. Вредности и културни активизам матураната у Србији. Београд: Завод за проучавање културног развитка; 2013.
- ❖ Цветичанин, П. Културне потребе, навике и укус грађана Србије и Македоније. Ниш: Одбор за грађанску иницијативу; 2007.
- ❖ Цветичанин, П., Миланков, М. Културне праксе грађана Србије. Београд: Завод за проучавање културног развитка; 2011.

КОРИШЋЕНИ САЈТОВИ

- ❖ www.culturalpolicies.net/web/index.php
- ❖ www.kultura.gov.rs
- ❖ www.zaprokul.org.rs

Посебни додатак ове публикације представља ЦД издање „Музичка разноликост Европе“, дипломираног теоретичара уметности, Владимира Јеленковића чије ауторско дело описује музичку разноликост европских земаља које обрађује ова публикација.

Универзитет у Нишу
Универзитетска библиотека „Никола Тесла“

**КУЛТУРНА РАЗНОЛИКОСТ ЕВРОПЕ И МОДЕЛИ КУЛТУРНЕ
ПОЛИТИКЕ : хрестоматија**

Приредио: Предраг Јеленковић

*

Библиотека „Уџбеници и приручници“
Универзитетска библиотека „Никола Тесла“ Ниш, 2022.
Уредник: Снежана Бојовић

Редакциони одбор: доц. др Мирјана Бојанић Ћирковић (главни и одговорни уредник), проф. др Слађана Ристић Горгиев, Снежана Јанчић, Александра Спасић, Снежана Бојовић (управник).

Прво електронско издање

Публиковано на интернет страници Универзитетске библиотеке

Универзитет у Нишу
Универзитетска библиотека

Овај текст је део Дигиталног репозиторијума, јавно је доступан и може се слободно користити за личне потребе, у образовне и научне сврхе. Ако користите текст, наведите извор.
Комерцијална употреба овог текста није дозвољена.

University of Niš
University Library

This text is a part of the Digital repository of public domain. Permission is granted for personal, educational and scientific use. If you do use the document, indicate the source.
No permission is granted for commercial use.

ISBN 978-86-7500-032-7